

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra slovanských jazyků a literatur

Oddělení českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Zooapelativum jako bázové slovo lexikalizovaných
přirovnání

Vypracovala: Bc. Milada Stachová

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Maturová, Ph.D.

České Budějovice 2019

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce paní doktorce Mgr. Markétě Maturové, Ph.D., která mi ochotně, se vstřícností a trpělivostí pomáhala během procesu psaní. Zároveň jí děkuji za podporu a veškerý čas, který mi po celou dobu věnovala.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci na téma *Zooapelativum jako bázové slovo lexikalizovaných přirovnání* jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 19. 06. 2019

.....

Milada Stachová

ANOTACE

Diplomová práce se věnuje lexikalizovaným přirovnáním, jejichž bázovými slovy jsou názvy zvířat, tzv. zooapelativa. Teoretická část, v níž je frazeologie a idiomatika popsána jako vědní obor, se opírá zejména o Čermákovo pojetí, stejně jako vymezení a klasifikace základních jednotek této lingvistické disciplíny – frazémů a idiomů. V praktické části je hlavní pozornost věnována pojmenování domácích zvířat (*býk, kachna, kočka, koza, kráva, kůň, ovce, pes, prase a slepice*). Lingvistická analýza, vycházející především z dat Českého národního korpusu, se zaměřuje na zjištění frekvence daných frazeologických jednotek, jejich pestrost a míru aktualizace.

Klíčová slova: frazém; přirovnání; zooapelativum; Český národní korpus; aktualizace

ABSTRACT

This diploma thesis deals with a lexicalized comparison, whose basic words are animal names, zooapelativa. Phraseology and idiomatic language are described in the theoretical part. This part is based not only on Čermák's conception but also on the definition and classification of basic units of this linguistic discipline – set phrase and idioms. The practical part mainly describes animal appellation (*bull, duck, cat, goat, cow, horse, sheep, dog, pig* and *hen*). Linguistic analysis, inspired by the Czech national corpus, focuses on the frequency of the given phrasal units, their diversity and update extent.

Key words: set phrase; comparison; zooapelativa; Czech national corpus; update

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
Úvod	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Frazologie a idiomatika	11
1.1 Obecná povaha frazeologie a idiomatiky	11
1.2 Frazologie a idiomatika mezi ostatními disciplínami	12
1.3 Utváření frazeologie jako lingvistické disciplíny a její historie	13
2 Frazém a idiom	16
2.1 Obecná povaha frazému a idiomu a jejich definice	16
2.2 Komponenty frazému a idiomu	17
2.3 Klasifikace frazémů a idiomů	18
3 Přirovnání	21
3.1 Podobnost a přirovnání	21
3.2 Komponenty přirovnání	22
3.2.1 Komponenty přirovnání formálně	22
3.2.2 Komponenty přirovnání sémanticky	23
3.3 Zooapelativa a lexikalizovaná přirovnání	24
4 Metodologie	26
4.1 Vyhledávání hesel v korpusu SYN2015_fr	28
4.2 Vyhledávání hesel v korpusu SYN2015	28
II PRAKTICKÁ ČÁST	30
1 Lexikalizovaná přirovnání s komponentem <i>býk</i>	30
1.1 Korpus SYN2015_fr	30
1.2 Korpus SYN2015	31
2 Lexikalizovaná přirovnání s komponentem <i>kachna</i>	33
2.1 Korpus SYN2015_fr	33
2.2 Korpus SYN2015	34
3 Lexikalizovaná přirovnání s komponentem <i>kočka</i>	36
3.1 Korpus SYN2015_fr	36
3.2 Korpus SYN2015	37
4 Lexikalizovaná přirovnání s komponentem <i>koza</i>	43
4.1 Korpus SYN2015_fr	43

4.2	Korpus <i>SYN2015</i>	44
5	Lexikalizovaná přirovnání s komponentem <i>kráva</i>	46
5.1	Korpus <i>SYN2015_fr</i>	46
5.2	Korpus <i>SYN2015</i>	47
6	Lexikalizovaná přirovnání s komponentem <i>kůň</i>	49
6.1	Korpus <i>SYN2015_fr</i>	49
6.2	Korpus <i>SYN2015</i>	50
7	Lexikalizovaná přirovnání s komponentem <i>ovce</i>	53
7.1	Korpus <i>SYN2015_fr</i>	53
7.2	Korpus <i>SYN2015</i>	54
8	Lexikalizovaná přirovnání s komponentem <i>pes</i>	56
8.1	Korpus <i>SYN2015_fr</i>	56
8.2	Korpus <i>SYN2015</i>	61
9	Lexikalizovaná přirovnání s komponentem <i>prase</i>	69
9.1	Korpus <i>SYN2015_fr</i>	69
9.2	Korpus <i>SYN2015</i>	72
10	Lexikalizovaná přirovnání s komponentem <i>slepice</i>	75
10.1	Korpus <i>SYN2015_fr</i>	75
10.2	Korpus <i>SYN2015</i>	76
11	Aktualizace frazémů	78
11.1	Vybrané ukázky možných aktualizací	78
11.1.1	<i>Býk</i>	79
11.1.2	<i>Kočka</i>	79
11.1.3	<i>Kůň</i>	80
11.1.4	<i>Pes</i>	80
11.2	Shrnutí.....	81
	Závěr	82
	Seznam použité literatury a zdrojů	87
	Seznam příloh	90

Seznam použitých zkratk

B – beletrie

ČNK – Český národní korpus

IF – frazeologie a idiomatika

OL – odborná literatura

P – publicistika

SČFI – Slovník české frazeologie a idiomatiky

Úvod

Frazeologie má v jazykovědě mimořádné postavení, neboť proniká do všech ostatních lingvistických disciplín a její vliv se zřetelně odráží i v dalších vědních oborech. Frazeologie reflektuje společenské normy, hodnoty a tradice a poskytuje tak náhled do celkového způsobu života národních společenství. Právě na základě lidské zkušenosti vznikla také bohatá skupina frazémů a idiomů, ve kterých se objevují názvy zvířat – zooapelativa. Lidé přicházeli do styku se zástupci zvířecí říše od dávných dob, během nichž se je naučili nejenom důkladně poznávat, ale postupem času i využívat ve svůj prospěch. A tak není překvapením, že právě tento tematický celek v čele se zooapelativy domácími patří ve frazeologii k významnému motivačnímu zdroji a stal se také hlavním předmětem bádání této práce s názvem *Zooapelativum jako báze slovo lexikalizovaných přirovnání*.

Diplomová práce je tradičně rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části představujeme frazeologii a idiomatiku jako vědní obor a jeho postavení mezi ostatními disciplínami, stručně se věnujeme také historickému vývoji. Dále vymezujeme základní pojmy frazém a idiom včetně jejich klasifikace, která vychází z formálně-strukturního kritéria a pojetí F. Čermáka.

Jedním z frekventovaných typů frazémů, jemuž věnujeme v práci hlavní pozornost, je přirovnání. Útvarem zakládajícím se na vztahu podobnosti a procesu pozorování se zabýváme v kapitole následující, v níž seznamujeme čtenáře s otázkami terminologickými a strukturními. Jelikož se v kvalifikační práci zaměřujeme na přirovnání, ve kterých jsou lidské vlastnosti a jednání připodobňovány k těm zvířecím (střed našich zájmů se soustřeďuje na pojmenování zvířat domácích), objasňujeme dále význam zooapelativ v oblasti frazeologické.

Stěžejní se pro náš výzkum stala databáze Českého národního korpusu, z jejichž dat jsme vycházeli při sestavování praktické části, jež je rozdělena na kapitoly podle námi vytvořeného soupisu domácích zooapelativ. Na základě kritéria četnosti výskytu bylo k podrobné analýze vybráno následujících deset pojmenování zvířat – *býk*, *kachna*, *kočka*, *koza*, *kráva*, *kůň*, *ovce*, *pes*, *prase* a *slepice*. Jednotlivé kapitoly se dále člení dle výchozího zdroje poskytnutého jazykového materiálu na data z korpusu *SYN2015* a jeho verze obsahující frazémovou anotaci *SYN2015_fr*. Lingvistická analýza spočívá nejenom ve vyhledávání vzorků v Českém národním korpusu, jejich následné excerpci a zpracování, ale také v komparaci získaných příkladů z korpusu *SYN2015_fr* se

Slovníkem české frazeologie a idiomatiky, I. Přirovnání (2009) F. Čermáka a slovníkem E. Mrhačové *Zvířata v české a polské frazeologii a idiomatice* (2003).

Frazeologie patří k dynamické lingvistické disciplíně, frazémy procházejí neustálým vývojem, během kterého může dojít k jejich úplnému zániku, pozměnění původního významu či vytvoření jednotek zcela nových. Zejména v psaných textech máme možnost registrovat aktualizované formy ustálených frazeologických jednotek, které vznikly za účelem ozvláštnění textu. Životnost těchto především příležitostných a svérázných podob je však mnohdy omezena pouze pro potřeby konkrétního díla a zřídka dochází k jejich ustálení a zařazení do systému (tento proces nelze ovšem ani stoprocentně vyloučit). Náhled na tuto problematiku nabízíme v kapitole navazující, jež obsahuje mimo jiné analytickou část, ve které konfrontujeme vybrané aktualizované podoby přirovnání s těmi ustálenými a zaznamenanými ve slovníku F. Čermáka.

Cílem diplomové práce je výzkum četnosti výskytů lexikalizovaných přirovnání obsahující zvířecí komponent, jenž je založen na empirických datech z Českého národního korpusu, popsání jejich rozličnosti a rozsah aktualizací.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Frazeologie a idiomatika

1.1 Obecná povaha frazeologie a idiomatiky

Frazeologie a idiomatika (dále jen IF) se stala obecně uznávanou součástí jazykovědy, která se zabývá studiem a popisem frazémů a idiomů. Jedná se o relativně mladou lingvistickou disciplínu, jejíž teoretická východiska se začala formovat především v 2. polovině 20. století. Podle dvojice autorů Filipce a Čermáka (1985) lze frazeologii definovat následovně: „Frazeologie a idiomatika je dnes samostatná jazyková disciplína zabývající se studiem, případně i popisem svérázných jazykových jednotek různého typu a více úrovní, které dlouho vzdorovaly souvislému popisu. V běžném povědomí vystupují tyto jednotky, tj. frazém a idiom, nejčastěji jako sémanticky nerozložitelné.“¹

Jednotky, z nichž vznikají frazeologická a idiomatická spojení, musejí být nadány svým významem.² Frazémy a idiomy, mající svůj význam a funkci, jsou vždy určitým způsobem anomální, a tím přesahují běžná sémantická či gramatická jazyková pravidla. Na frazémy a idiomy můžeme pohlížet jako na tzv. součást jazykových stereotypů. Stereotyp je v jazyce chápán jako „[...] lexikální kombinace vstupující do textu jako hotová, relativně frekventovaná a známá, resp. tradovaná jednotka, která je ustálená a negenerovatelná, za níž stojí model s podobně malou či (téměř) žádnou produktivností.“³ Jako s nejčastějším typem stereotypů se setkáváme s verbonominálními frazémy, dále se stereotypy propozičními a polypropozičními, mezi něž patří přísloví, pořekadla, přání, korelované pozdravy atd.

Anomálie v IF představuje jeden z hlavních rysů této lingvistické disciplíny, jenž se objevuje v různých stupních, jeho výskyt je však všudypřítomný. Anomálie je vnímána „v kontrastu k pozadí sémantických a formálních poměrů v pravidelném jazyce [...] a je také umožněna pouze díky tomuto kontrastu se vším většinovým, co je v jazyce pravidelné.“⁴ Anomální frazeologické kombinace jsou na rozdíl od lexikálních kombinací, které jsou založeny na sémantických a formálních pravidlech, vždy neomezené a jedinečné, tzn. že z nich nelze vytvářet další či nové kombinace a jejich komponenty není možné variovat nebo nahrazovat. Anomálie je rysem, jenž se vyskytuje v různých podobách – mezi ty nejčastější patří nemožnost paradigmatické

¹ FILIPEC, Josef a ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, s. 166.

² ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007, s. 13.

³ Tamtéž, s. 24.

⁴ Tamtéž, s. 30.

záměny jednoho nebo více z komponentů (nesprávné užití frazému *být šesté kolo u vozu* namísto náležitého *být páté kolo u vozu*) nebo projev v gramatických transformacích (*přirůst někomu k srdci* lze použít pouze v indikativu, nikoli však v kondicionálu či imperativu apod.). Rozmanitosti tohoto frazeologického znaku lze využít pro funkční klasifikaci frazémů a idiomů. Míra anomálie je zároveň přímo úměrná míře idiomatiky, tzn. frazém s větším počtem anomálních vlastností je idiomatičtější, naopak frazém s jejich menším výskytem se přibližuje pravidelnému jazyku.⁵

1.2 Frazeologie a idiomatika mezi ostatními disciplínami

Frazeologie a idiomatika představuje lingvistickou disciplínu prostupující jak disciplínami jazykovými, tak nejazykovými. Jelikož jsou frazémy a idiomy součástí jazykového systému, dochází k různým zásahům dalších rovin jazyka do jejich tvorby. Specifickým způsobem se tak na anomálnosti frazémů a idiomů podílí syntax i morfologie. V syntaktické rovině dochází k restrikcím, k nimž patří především valence, jež je v pravidelném jazyce⁶ nemožná (*ležet něčím*, kde je slovo *ležet* spojeno s instrumentálem), či spojení obtížně kombinovatelných slovních druhů (kombinace substantiva a adverbia, např. *místo nahoře*). Z roviny fonologické může do povahy frazému zasáhnout například intonace. (Proneseme-li větný frazém *To určitě!* s ironickým podtónem, je myšlen negativně, bez této specifické intonace jde o výraz zcela neutrální.) Pro stylistiku je frazeologie a využívání jejích jednotek v nejrůznějších stylech zásadní. K dalším disciplínám, využívající frazémů různé povahy, řadíme také dialektologii a etymologii.⁷

Viditelný je i vztah nejazykových disciplín s frazeologií a idiomatikou, k dílčímu odrazu ve frazémech či idiomech dochází například v historii nebo etnografii. Určité historické události nalezneme v podobě frazémů (*dopadnout jak sedláci u Chlumce*), stejně tak různé etnografické způsoby chování (*oko za oko, zub za zub*). V některých dalších disciplínách jsou tyto jednotky využívány přímo – v literatuře se nejčastěji setkáváme s obrazným využíváním frazémů, za účelem pojmenování děl nebo se samotná díla stávají místem vzniku nových frazémů jako například v případě Vančurova *Rozmarného léta* (*Tento způsob léta zdá se mi poněkud nešťastným*).

⁵ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007, s. 30–32.

⁶ Termín „pravidelný jazyk“ používá F. Čermák.

⁷ Příručka zabývající se původem frazeologických jednotek: STĚPANOVA, Ludmila. *Historie a etymologie českých rčení*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1998.

V malířství nalezneme obrazy znázorňující jisté frazeologické výrazy (např. *roh hojnosti*). Také psychologie využívá širokou škálu frazeologických jednotek vyjadřujících intelektuální vlastnosti (*mít za ušima*), povahové rysy (*neublížil by ani mouše*) apod.⁸

1.3 Utváření frazeologie jako lingvistické disciplíny a její historie

První značný vliv na postupné vymezování frazeologie jako samostatné lingvistické disciplíny, tak jak ji známe dnes, měly práce Ch. Ballyho (např. *Précis de stylistique*, 1905). Základy teoretického zkoumání položil V. V. Vinogradov, který se ve svých studiích věnoval definování stěžejních pojmů (*Ob osnovnyh tipach frazeologičeskich jediníc ruskogo jazyka*, 1947). Formovat se začala frazeologie zejména ve čtyřicátých letech 20. století v okruhu ruských lingvistů (A. M. Babkin, A. I. Molotkov, N. M. Šanskij, V. P. Žukov apod.), vznikalo mnoho prací zabývajících se nejrůznějšími aspekty dané problematiky. Tento rozvoj výrazně ovlivnil i ostatní slovanské jazyky, frazeologické výzkumy se tak začaly objevovat například v Bulharsku, Polsku a Československu. K nejvýznamnějším slovenským autorům patří J. Mlacek (*Slovenská frazeológia*, 1976), dále E. Smiešková, A. P. Zátarecký aj. V Polsku se stala frazeologie bohatě zkoumanou částí jazykovědy, této tematice se věnovalo mnoho polských lingvistů, kteří své studie uveřejnili v několika publikacích, z těch základních a stěžejních jmenujme alespoň *Słownik frazeologiczny języka polskiego 1, 2* (1967, 1968) S. Skorupka.⁹

Počátky frazeologie, resp. paremiologie¹⁰ v českém prostředí spadají již do 17. století, kdy vzniklo dílo jedné z největších osobností české historie J. A. Komenského s názvem *Moudrost starých Čechů (za zrcadlo vystavená potomkům)*, v němž nalezneme početnou škálu frazeologických obrátů. Také knihu *Českých přísloví sbírka* (1804) J. Dobrovského a dílo *Mudrosloví národu slovanského v příslovích. Připojena jest sbírka prstonárodních českých pořekadel* (1852) F. L. Čelakovského řadíme k dalším významným počínům, jež přispěly k rozvoji české frazeologie. Obzvlášť Čelakovskému, který ve svém díle poprvé spojil frazeologickou a příslovečnou složku (soupis přísloví a pořekadel – frazémů nevětných a kolokačních, jež byly tehdy

⁸ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007, s. 13–15.

⁹ HENSCHHEL, Helgunde. *Die Phraseologie der tschechischen Sprache*. Frankfurt am Main: Verlag Peter Lang GmbH, 1993, s. 20–21.

¹⁰ „Nauka o příslovích zabývající se jejich evidencí a popisem; dříve především v etnologii a antropologii, nověji i v lingvistice, tj. ve frazeologii a idiomatice.“ (Čermák, 2012–2017)

považovány spíše za oblast etnografickou než lingvistickou), se podařilo vytvořit dílo, z kterého se čerpají údaje dodnes. Frazeologie se stala předmětem několika dalších prací tehdejších autorů, za zmínku stojí *Versuch einer böhmischen Phraseologie* (1821–1822) M. J. Sychry, *Česká frazeologie. Sestavena zvláště v prospěch studujících na školách gymnasiálních a reálních, z nejvýtečnějších spisovatelů od nejstarší doby až do Komenského* (1862) J. Šacha či *Česká frazeologie* (1864) J. Šebka. V těchto případech se ovšem jedná o soupisy deskriptivní povahy, jež nelze chápat jako frazeologické příručky v dnešním slova smyslu.¹¹

V roce 1947 přichází první pokrokové dílo J. Zaorálka s názvem *Lidová rčení*, obsahující kromě českých lidových rčení, jejich uspořádání a vysvětlení, také snahy o stručné vymezení pojmů. K dalším přínosům patří *Slovník synonym a frazeologismů* (1977) J. V. Bečky, v němž se již v plném rozsahu setkáváme s teoretickými otázkami a prvním principem klasifikace.¹² Klíčové dílo představuje *Slovník české frazeologie a idiomatiky* (SČFI) autorů F. Čermáka, J. Hronka a J. Machače v celé své šíři: I. *Přirovnání* (1983), II. *Výrazy neslovesné* (1988), III. *Výrazy slovesné* (1994), IV. *Výrazy větné* (2009). SČFI tvoří první „systematický popis významu, kontextu užití i funkce frazémů i s jejich textovými restrikcemi, anomáliemi a transformacemi [...]“¹³ Zcela novým, a tím tak pátým svazkem SČFI je *Onomaziologický slovník* (2016), který doplňuje a zároveň sjednocuje předchozí čtyři vydání, na jeho tvorbě se podíleli F. Čermák a J. Holub. Má ovšem odlišné uspořádání, jeho základem je význam frazémů a idiomů, hesla jsou tedy řazena onomaziologicky, nikoliv sémaziologicky jako v předešlých dílech.¹⁴ Vydány byly také publikace, které se zaměřují výhradně na paremiologii, např. *Česká přísloví. Soudobý stav konce 20. století* (1997) D. Bittnerové a F. Schindlera, *Zakopaný pes (aneb o tom proč a kde vznikla některá slova, jména, rčení, úsloví, pořekadla a přísloví)* (1976) J. Pokorného či *Západoslovanské paremiologické dědictví* (2010) E. Mrhačové a kol. Činnost E. Mrhačové je přínosná nejen v odvětví paremiologickém, ale zejména ve frazeologickém, o čemž vypovídají její další díla: *Názvy zvířat v české frazeologii a idiomatice* (1999), *Názvy částí lidského těla v české frazeologii a idiomatice* (2000), *Příroda v české frazeologii a idiomatice (Země - Vesmír - Život - Smrt - Barvy - Prostor - Čas)* (2006) aj. Na tomto základě

¹¹ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007, s. 483–484.

¹² HENSCHER, Helgunde. *Die Phraseologie der tschechischen Sprache*. Frankfurt am Main: Verlag Peter Lang GmbH, 1993, s. 29–30.

¹³ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007, s. 485.

¹⁴ ČERMÁK, František a HOLUB, Jan. *Slovník české frazeologie a idiomatiky V. Onomaziologický slovník*. Praha: LEDA, 2016, s. 7.

vznikly další slovníky, ve kterých provedla komparaci českých a polských frazeologických jednotek: *Zvířata v české a polské frazeologii a idiomatice* (1993), *Lidské tělo v české a polské frazeologii a idiomatice* (2004), *Příroda v české a polské frazeologii a idiomatice* (2011). K dalším komparativním lexikonům patří např. *Słownik frazeologiczny czesko-polski* (1993) H. Pietrak–Meisnera. Česká frazeologie získala pozornost i v německy mluvících zemích, svědčí o tom publikace *Die Phraseologie der tschechischen Sprache* (1993) od H. Henschel, *Das Sprichwort im heutigen Tschechischen. Empirische Untersuchung und semantische Beschreibung* (1993) F. Schindlera nebo *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* (2010) K. Heřmana a kol.

Otázka frazeologie a idiomatiky je i nadále aktuálním předmětem zájmů, významně k tomu přispívá spolek *Evropské asociace pro frazeologii* či *Europhas*, jenž byl založen v roce 1999. Jeho cílem je uskutečňování pravidelných konferencí, výměna informací, podpora nových i stávajících vědeckých projektů a mezinárodní spolupráce v oblasti frazeologie.¹⁵

¹⁵ *Europhas. Europäische Gesellschaft für Phraseologie* [online]. [cit 2017–09–09] Dostupné z: http://www.europhas.org/index.php?option=com_content&view=article&id=66&Itemid=68&lang=de

2 Frazém a idiom

2.1 Obecná povaha frazému a idiomu a jejich definice

Stanovení přesné a neměnné definice je záležitost značně komplikovaná, frazeologické jednotky nevykazují pouze jedinou specifickou vlastnost, a proto F. Čermák (2007) odmítá jedno z nejrozšířenějších vymezení, které frazém a idiom chápe jako „ustálené a reprodukovatelné spojení prvků (zvláště slov), jehož význam je (zčásti nebo zcela) neodvoditelný z významu jeho složek“ – upřednostňuje naopak následující formulaci: „Idiom a frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení [...], popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo).“¹⁶

Podobné pojetí frazému nalezneme také v *Příruční mluvnici češtiny* (1995): „frazém je ustálená kombinace alespoň dvou slovních forem, která má celistvý význam (zpravidla nerozložitelný na významy jednotlivých složek) a jejímž charakteristickým rysem je, že minimálně jeden z jejích komponentů je v dané funkci omezen pouze na tuto kombinaci (popřípadě několik málo dalších).“¹⁷

Podle Mrhačové (2003), která zároveň vychází z Mlackovy *Slovenské frazeologie* (1976), představuje frazém „formálně i obsahově ustálené, závazné (a tudíž reprodukovatelné) obrazné spojení slov (od spojení dvojčlenných až po mikrotexty) znakové povahy, mající složku sémanticko-funkční (idiomatickou) a výrazovou (v textu vystupuje jako frazém).“¹⁸

Frazémy a idiomy nesou v textu formální a sémantickou funkci, jež je dále specifikována funkcí nominativní, strukturní a pragmatickou. Vnější syntagmatická stránka útvarů se odráží v její valenci a kolokabilitě. Dalším aspektem (vedle formální a sémantické stránky, viz 2.2), jenž umožňuje bližší vymezení frazému a idiomu, je hledisko kolokační, tzn. schopnost frazému pojit se s určitými druhy pojmenování v textu. Hovoříme-li o kolokabilitě slova, jež je určena v podstatě jeho sémantikou, ocitáme se na úrovni lexikální. Podle míry kompatibility rozlišujeme slova kolokačně monokabilní a slova kolokačně neutrální. Monokolokabilita znamená omezenou schopnost slova spojovat se s několika málo dalšími formami. Jedná se o výrazy vykazující jinou povahu než obvyklé lexémy, nemají vlastní význam ani vlastní

¹⁶ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007, s. 31.

¹⁷ GREPL, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, s. 71.

¹⁸ MRHAČOVÁ, Eva a PONCZOVÁ, Renáta. *Zvířata v české a polské frazeologii a idiomatice*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 2003, s. 9.

existenci (např. *nechat někoho na holičkách*, se samostatnou formou *holičky* se v běžném jazyce setkáme zcela výjimečně a pouze v určité oblasti¹⁹).

Frazeologické kombinace slouží primárně ke komunikačním účelům, jejich užívání podléhá tématu promluvy, celkové situaci a osobnosti mluvčího. Nejčastěji se s nimi setkáme v neformální mluvě. Stylová platnost frazémů souvisí s jejich druhem/funkcí – v prostěsdělovací sféře nalezneme zejména tradiční, lidové frazémy; širokou škálu frazeologických výrazů vykazují publicistické a umělecké texty,²⁰ v nichž se uplatňuje zejména estetická, evaluativní či ekonomická funkce daných vyjádření; v odborném jazyce jsou frazémy využívány zřídka, výjimku tvoří některé kvazifrazémy.²¹

2.2 Komponenty frazému a idiomu

Při bližším zkoumání frazeologie a idiomatiky a jejich prostředků je podstatné „rozlišovat úroveň vstupních forem, komponentů a úroveň výstupních hotových kombinatorických rezultatů, idiomatických celků“.²² Hlavní rozdíl spočívá v tom, že u výstupních rezultatů nelze provést analýzu jednotlivých komponentů, neboť svým vstupem do idiomatických celků, ztrácí svůj prvotní vnější charakter. Můžeme je však podrobit funkční analýze, jejich stylové platnosti a danému významu.

„V zásadě platí, že analyzujeme-li kombinatorický útvar formálně, z hlediska formálních rysů, mluvíme o frazému, zatímco analýza sémantická, z hlediska relevantních sémantických rysů (včetně nominativních), opravňuje užití názvu idiom.“²³ Charakter komponentů frazému bývá určen náležitostí k jednotlivým jazykovým rovinám a zároveň vnitřním členěním těchto rovin. Uvnitř frazeologického spojení se můžeme setkat jak s výrazy homogenními (*pán a kmán*), tak s výrazy heterogenními (*žít na vysoké noze*), které se běžně vyskytují častěji. Zvláštním, ovšem nevyločeným případem, jsou vyjádření, jejichž dílčí jednotky patří do odlišných jazykových rovin (*říct, co slina na jazyk přinese* – spojení jednotek z úrovně slova a propozice). Po formální stránce rozlišujeme komponenty vlastní, substituční (substituty) a relační prvky. Substituty nahrazují vlastní komponenty, vyjádřeny jsou především pronominy a numeraliemi, jejichž hlavní funkcí je zastupování nominálních slovních druhů (*rozjet*

¹⁹ „V lidovém jazyce jsou *holičky* zelené, nedozrálé plody, především třešňové a višňové, které se objeví hned po opadnutí květu, ...“ (Havlová, 1957)

²⁰ ČECHOVÁ, Marie. Dynamika frazeologie. In: *Naše řeč*, 69 (4), 1986, s. 184.

²¹ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007, s. 61.

²² Tamtéž, s. 32.

²³ Tamtéž, s. 33.

to). Relační prvky vyjadřují vztah mezi danými složkami frazému (*být nad věcí*). Frekvence komponentů je záležitostí značně různorodou, jejich výskyt není omezen pouze na slova ležící v centru slovní zásoby, nýbrž se objevují i výrazy, náležející do periferie lexika.

Co se týká sémantické stránky idiomu, je důležité rozlišovat jednotlivé komponenty po stránce monosémní a polysémní, přičemž toto kritérium (ve všech případech ne zcela jednoznačné) ovlivňuje celkový charakter idiomu a určuje, zda se jedná o homonymii či nikoliv. Význam idiomu ovlivňuje i slovnědruhovú příslušnost komponentů, tedy to, jedná-li se o výrazy autosémantické nebo synsémantické. Abstraktnost a konkrétnost, stejně jako skutečnost, zda je komponent motivovaný nebo desémantizovaný, zda se řadí k apelativům (jména obecná) či propriím (jména vlastní), odrážejí výsledný význam idiomatického vyjádření.²⁴

2.3 Klasifikace frazémů a idiomů

Frazém a idiom jsou na úrovni slovních nevětných kombinací neodborně označovány jako **rčení**, na úrovni větné jako **přísloví**, **pořekadlo** nebo **pranostika**, zároveň sem spadají různé typy **formulí**. Specifické místo zaujímá **přirovnání**, které může být větné nebo kolokační povahy a **binomiály**, zahrnující i nefrazémy.²⁵

Frazémy a idiomy lze dělit podle různých kritérií, je ovšem důležité klást důraz na platnost a relevantnost těchto znaků. F. Čermák (2007) proto vychází z klasifikace formálně-strukturní, trvající na evidenci vstupních komponentů, které sice zcela nezobrazují charakter frazémů, avšak vykazují navenek části povědomé a shodné se slovy pravidelného jazyka. Frazémy a idiomy rozlišuje tedy na **kolokační**, **propoziční** a **lexikální**.²⁶

1. Kolokační frazémy a idiomy

Tato skupina představuje se svými strukturami, jevy i počty nejvýraznější oblast frazeologie a idiomatiky. Čermák do ní začleňuje frazémy a idiomy, jež jsou vyjádřeny pouhými slovy či slovními formami, nepředstavující ovšem dosud celé promluvy – věty. Jedná se o výrazy jako *přijít zkrátka*; *zbrusu nový*; *staří mladí* apod.

²⁴ FILIPEC, Josef a ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, s. 178–182.

²⁵ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007, s. 33.

²⁶ Frazémy lze dělit na základě dalších různých kritérií, ve své práci však vycházím pouze z Čermákovy klasifikace frazémů, jelikož se mi jeví jako nejrelevantnější.

K dalším útvarům patří přirovnání. Tento typ frazému, jenž plní zejména funkci kolokace, zaujímá neobvyklé postavení, jelikož prostupuje odlišnými rovinami frazeologie a idiomatiky. Za komparátorem (jak/jako) tak může stát slovo, kolokace i věta.

I verbonominální frazémy tvoří část frazémů, u nichž převažuje rys kolokační. Jedná se o frazémy, které jsou tvořeny slovesnými a substantivními komponenty, řadící se již mezi kvazifrazémy a kvaziidiomy. Pro příklad uveďme: *mít/ztratit chuť*; *projevit/pozbýt zájem*; *utišit/zahnat hlad*. V takových kombinacích podléhá slovesná část abstraktním substantivům, jež doprovází.

Spojení dvou zpravidla nominálních komponentů, jež mívají neměnný slovosled a jejichž slovnědruhovú náležitost je identická, stejně jako v některých případech forma, označujeme termínem binomiály. Jedná se o staré kolokační frazémy a idiomy, které nalezneme ve více jazycích, např. *pes a kočka*; *Hund und Katze*; *cat and dog*. Mezi komponenty existují různé druhy sémantických vztahů, k těm nejčastějším patří opozice a synonymie, pro představu uveďme: *muž a žena*; *být či nebýt*; *hrůza a děs*; *pusto a prázdno*.²⁷

2. Propoziční frazémy a idiomy

V této skupině rozlišujeme následující typy: **propoziční frazémy a idiomy**, které vznikají kombinací komponentů, spadající do roviny lexikální nebo kolokační a samy o sobě představující ustálenou a uzavřenou promluvu a dále **polypropoziční frazémy a idiomy**, jež jsou na rozdíl od těch propozičních tvořeny kombinací komponentů z roviny propoziční.

Hlavní rozdíl spočívá ovšem v počtu účastněných mluvčích, hovoříme pak o frazémech a idiomech propozičních a polypropozičních monosubjektových a frazémech a idiomech polypropozičních intersubjektových. **Frazémy a idiomy propoziční a polypropoziční monosubjektové** mají pouze jediného mluvčího, nejčastěji vyjadřují lidské postoje, projevy, schopnosti apod., např. *Blázen, kdo dává, ještě větší, kdo nebere.*; *Člověk na ní může oči nechat*.

Frazémy a idiomy polypropoziční intersubjektové se vztahují minimálně ke dvěma mluvčím a jsou kombinací přinejmenším dvou propozic. V mezilidské komunikaci je jejich užívání stanoveno povahou jazykové a společenské kultury,

²⁷ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007, s. 44–52.

zasahují tudíž také do sociolingvistiky a antropolingvistiky. Do této skupiny řadíme následující typy podle druhu funkce:

korelované pozdravy (A: *Na shledanou!* – B: *Na shledanou!*)

zdvořilostní fráze (A: *Promiňte!* – B: *Nic se nestalo.*)

kontaktní formule (A: *Představuji Vám pana Nováka.* – B: *Těší mě.*)

žertovné reakce a repliky (A: *Já mám žízeň!* – B: *Dej si nohy křížem.*)

intersubjektové anekdoty, hádanky aj.

3. Lexikální frazémy

Jedná se o nejvíce spornou a zároveň nejméně popsanou oblast frazeologie, která je však celkem početná. Lexikální frazémy spadají do roviny morfémové, mají jedinou syntetickou formu, jsou tedy tvořeny jednoslovným lexémem. Řeč je o případech jako *budižkničemu; každopádně; kratochvíle*.

3 Přirovnání

3.1 Podobenství a přirovnání

Základním sémantickým vztahem v jazyce je podobenství, jež je stanoveno sémiotickým vztahem k různým typům denotátů a jejich vzájemnými poměry. Běžně se s ním setkáváme už tím, že se sám jazyk učíme nápodobou. Vztah podobnosti využíváme také k popisu jazykového systému v rovině morfologické, lexikální či syntaktické, v těchto případech hovoříme o synonymii; pokud se jedná o podobnost formální, mluvíme o homonymii.

Podobnost denotátu existuje ve dvojí formě, rozlišujeme specifické a nespecifické jazykové pojmenování. Pokud použijeme spojení *ten kámen se podobá vejci*; *ten kámen je podobný vejci*, jde o vyjádření nespecifické, pro které jsou příznačné výrazy *podobat se*, *podobný* atd., a možnost mluvčího určit paralelu do jisté míry na základě svého úsudku. Jelikož se tento typ pojmenování odráží od objektů, jejich vlastností a funkcí, označujeme ho jako pojmenování konkrétní. Naproti tomu stojí specifické pojmenování, které nutně nevystihuje podobnost s uvedeným modelem, např. *jsou si podobní jako vejce vejci*; *jako by mu z oka vypadl*, jedná se ve většině případů o pojmenování metaforické, založené na přenesení významu. Tyto ustálené a všeobecně přijímané systémové prostředky jazyka, označujeme termínem **přirovnání**. F. Čermák ho definuje jako „ustálené a idiomatické pojmenování sloužící k označení a hodnocení podobnostního vztahu mezi substantivem, určeným v konkrétním kontextu, a především daným modelem.“²⁸

Podle *Slovníku literární teorie* (1984) je přirovnání opisným vyjádřením, „jehož účelem je vytknutí některé vlastnosti nebo stránky určitého jevu, věci, osoby nebo představy“²⁹, trvajícím na základním poznávacím procesu, kterým je srovnávání.

²⁸ ČERMÁK, František a HRONEK, Jiří. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. I. Přirovnání*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1983, s. 466.

²⁹ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 301.

3.2 Komponenty přirovnání

3.2.1 Komponenty přirovnání formálně

Po formální stránce můžeme přirovnání domněle rozdělit na levou a pravou část, jež jsou od sebe navzájem rozděleny formálním znakem, tzv. komparátorem (obvykle *jak*, *jako*) – hovoříme o tzv. asymetrické binární konstrukci. Na levé straně nalezneme převážně verba (*mluvit jako bible*; *prskat jako kocour*) a adjektiva (*zdravý jako řípa*; *bílý jako lilie*), řidčeji se setkáváme také se substantivy (*tváře jako slabikáře*; *láska jako trám*) či adverbii (*rychle jako blesk*; *pomalů jako šnek*). Na pravé straně najdeme tytéž autosémantické slovní druhy, převažují však substantiva (*letět jako pták*; *bručet jako medvěd*), substantizovaná adjektiva (*hrát jako ponocný*; *stát jako přimražený*) a adjektiva vlastní i nevlastní (*je to pro něj jako šité*; *být v pase jako přeštipnutá*). V praxi je jejich zastoupení v obou úsecích značně nestejněměrné, základ je nicméně tvořen především vzájemně se doplňujícími verby a substantivy, které současně stojí naproti sobě, přičemž hlavním prvkem levé strany bývá sloveso a podstatné jméno vytváří základ strany pravé. Adjektiva a adverbia, doprovázející v běžném jazyce verba a substantiva, se přiklánějí v oblasti přirovnání ke svým protikladům, příslovce tak zaujímá své místo nejčastěji v levé části vedle sloves, a přídavná jména v pravé části vedle jmen podstatných. Schematicky lze nejběžnější podobu českého přirovnání z hlediska formy vyjádřit takto: **V (- A) k S** a **V k A^v** (A^v = deverbativní adjektivum, př. *pracovitý*; *omezený*).

Hovoříme zde pouze o ideální, formálně jednoduché kombinaci, která může mít další strukturní subtypy. Obě části mohou pronikat do mnoha kolokací, čímž mohou vytvořit komplikovanější konstrukce – například může dojít k procesu substituce, typickému pro pravou stranu, během něhož jsou členy zastoupeny tzv. substituty. Jako hlavní substituty považujeme v tomto případě pronomina (*rozumí tomu jako nikdo*) a numeralia (*pít jako čtyři*).

Přirovnání není bezpodmínečně neměnným vyjádřením, objevuje se v různých variantách. Tato variantnost je jevem přirozeným a individuálním, každému výrazu odpovídají specifické typy variant. Nejvíce se projevuje v levé části, která poskytuje poměrně značný prostor pro variabilitu komponentů (*chodit/krást se/plížít se/ jít tiše*

jako zloděj). Pravá strana je naproti tomu omezena na sémanticky sblížená slova (*den jako vymalovaný/by ho vymaloval*).³⁰

Formální ustálenost přirovnání, projevující se jak v rovině lexikální, tak i v rovině morfologické a syntaktické, umožňuje frazémy znovu reprodukovat v různých kontextech a odlišnými mluvčími. Zároveň může v důsledku této rozmanitosti, odrážející se také v různě vysoké frekvenci úzu, docházet ke změnám ve všech výše zmíněných oblastech.³¹

3.2.2 Komponenty přirovnání sémanticky

Hlavním kritériem určujícím sémantické rozložení komponentů jsou funkce přirovnání, které nabývají během svého uplatnění. Na levé straně se nacházejí zvláště slova polysémní, slova relačního významu, např. *vypadat, připadat si*, a tzv. depletiva – slova širokého kategoriálního významu, např. *být, mít*. Pravá strana vykazuje naopak slova monosémní, neboť se v této části přirovnává k výrazům, které by měly být významem zřejmé, jednoznačné či charakteristické svým obsahem.

Strukturu přirovnání dle významu lze zapsat schématem: /**Kd**/-**R**-(**Tk**)-**k**-**Kt**. **Komparandum** /**Kd**/ je jednoduše řečeno to, co se přirovnává. Jedná se v zásadě o nevyhraněný pojem, který bývá konkretizován až kontextem, zpravidla označuje člověka a jeho rozličné charakteristiky, ve zbylých případech jde o věci či abstraktní pojmy. **Relátor R** představuje obvykle verbum a tvoří tak predikační povahu vyjádření, zároveň určuje ráz podobnostního vztahu. **Tertium comparationis (Tk)** vyjadřuje vlastnost, popř. rys, kvalitu apod., který je společný pro komparandum i komparatum. Znaky vystižené v Tk naznačují základní a obecný typ sémantiky přirovnání, ve většině případů jsou vyjádřeny explicitně, někdy může Tk splynout s R. **Komparátor k** je formální znak vyjadřující vztah podobnosti. Obvykle má podobu *jak, jako, setkat se* ale také můžeme s méně častými formami *až, že by, co, div* aj. Dojde-li ke ztrátě komparátoru úplně, dochází zpravidla k přesunu pojmenování do jiné oblasti frazeologie a idiomatiky. **Komparátum Kt** je pojmenování pro zobecněný a známý model, ke kterému se komparandum přirovnává. Komparátum je prvkem obvykle rekurentním, který je z poloviny tvořen názvy nejrůznějších předmětů a až poté názvy

³⁰ ČERMÁK, František a HRONEK, Jiří. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. I. Přirovnání*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1983, s. 466–470.

³¹ Tamtéž, s. 475.

živočichů.³² Pro představu uveďme užití schématu na konkrétním příkladu: *Zdeněk* (Kd) *je* (R) *chytrý* (Tk) *jako* (k) *čert* (Kt).

Podle Encyklopedického slovníku češtiny (2002) lze sémantickou strukturu přirovnání zrekapitulovat následovně: přirovnání staví „na explicitním vyjádření podobnosti (**komparátor**) mezi členem různě doplňovaným kontextem (**comparandum**) a zobecněným a obvykle známým modelem, prototypem určité vlastnosti, činnosti, entity ap. (**comparatum**)“³³, na kterém bývá obyčejně určitý rys explicitně vyjádřen (**tertium comparationis**).

3.3 Zooapelativa a lexikalizovaná přirovnání

Podle E. Mrhačové (2003) představují zooapelativa (názvy zvířat) a názvy částí lidského těla nejvýznamnější tematické celky české frazeologie. Zooapelativa se objevují nejen v širokém souhrnu lexikalizovaných přirovnání, ale tvoří také bázi lidových pranostik, pořekadel a přísloví či ustálených kladných a záporných charakteristik. Na největším počtu frazémů se podílejí zooapelativa rodová, v některých případech jejich deminutiva a názvy mláďat, setkat se také můžeme se synonymy některých rodových názvů a s označením zvířat mytologických. Vedle rodových názvů se hojně vyskytují i názvy druhové. Také Dobrovol'skij a Piirainen (1996) uvádějí, že názvy zvířat tvoří ve frazeologii a idiomatice bohatou skupinu, jež je založena na přenášení významů ze zvířecí říše na lidské způsoby chování a jednání.³⁴

Jak už je uvedeno výše, tvoří lexikalizovaná přirovnání se zvířecím základem velmi početnou skupinu frazémů. Mimořádným znakem, který nemá podle Mrhačové u jiných tematických celků ve frazeologii obdoby, je schopnost zooapelativ vytvářet mnohonásobné synonymické řady (např. *být silný jako býk/gorila/kůň/klisna/kobyła/lev/medvěd*). Tato synonymie způsobuje v některých případech posunutí lexikálního významu, který se většinou neodráží v celkovém složení výrazu.

Hlavním tématem těchto přirovnání se stává připodobňování lidských vlastností, činností a stavů ke zvířecím. Koexistence člověka a zvířete, existující již od nepaměti, umožnila jedinci sledovat a porovnávat jejich chování, pohyby a různé další

³² ČERMÁK, František a HRONEK, Jiří. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. I. Přirovnání*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1983, s. 476–481.

³³ KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 356.

³⁴ DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij a PIIRAINEN, Elisabeth. *Symbole in Sprache und Kultur. Studien zur Phraseologie aus kultursemiotischer Perspektive*. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 1996, s. 158–159.

charakteristiky, kterými se zvířata projevují, s těmi lidskými. Na základě hledání paralel mezi zvířecím a lidským světem vznikl široký repertoár lexikalizovaných přirovnání, jejichž bázovým slovem jsou zooapelativa.³⁵

Podle Čermáka (2007) tvoří ve 20 % všech přirovnání zdroj podobnosti – komparantum, názvy živočichů. Nejvíce se ve frazeologických přirovnáních vyskytují názvy zvířat, která jsou člověku nejbližší a zároveň nejvíce známá.³⁶ Hovoříme především o zvířatech hospodářských a domácích, k nimž měli lidé již od pradávna nejbližší. Častý a přímý kontakt člověka s těmito zvířaty způsobil jejich důkladnou znalost. Právě tato skutečnost se odrazila ve frazeologických jednotkách, ve kterých se tak vyskytují hlavně pojmenování zvířat domácích, jejichž sémantické struktury jsou tím pádem bohatší, než je tomu u označení zvířat divokých či exotických.³⁷

Dvojice autorů Dobrovol'skij a Piirainen (1996) připomíná, že nejvíce frazeologismů se zvířecím komponentem je úzce spjato s biblí, bajkami a bájemi a pokládají tak otázku, zda se symbolické hodnocení zvířat zakládá na znalosti přírody nebo kultury daných zemí.³⁸ Frazeologie nám umožňuje nahlédnout do kulturních hodnot společnosti, ale také do jejího celkového chápání přírody. „V ustálených slovních spojeních se projevují typické znaky daného jazykového společenství, odrážejí se v nich dávné reálie a světonázor uživatelů [...]“³⁹, z čehož vyplývá, „že ustálená slovní spojení se mohou stát jedním z nástrojů použitelných pro interpretaci okolního světa a že společně s gramatickými formami a slovní zásobou vytvářejí tzv. jazykový obraz světa“⁴⁰

³⁵ MRHAČOVÁ, Eva a PONCZOVÁ, Renáta. *Zvířata v české a polské frazeologii a idiomatice*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 2003, s. 11–15.

³⁶ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007, s. 49.

³⁷ HRADILOVÁ, Darina. Lidské versus animální: zoologická pojmenování v současných žurnalistických textech. In: *Svět v obrazech a ve frazeologii*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2017, s. 373.

³⁸ DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij a PIIRAINEN, Elisabeth. *Symbole in Sprache und Kultur. Studien zur Phraseologie aus kultursemiotischer Perspektive*. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 1996, s. 159.

³⁹ RACLAVSKÁ, Jana a kol. *Pes v jazyce a myšlení: sonda do slovanské frazeologie a idiomatiky*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015, s. 40.

⁴⁰ Tamtéž, s. 40.

4 Metodologie

Psaní teoretické části diplomové práce předcházelo studium odborné literatury, hlavní teoretická východiska jsou stanovena zejména na základě publikací F. Čermáka. K obecnému vymezení frazeologie a idiomatiky jako lingvistické disciplíny nám posloužila především *Frazeologie a idiomatika česká a obecná* (2007). Pro komplexnější náhled na tuto oblast jazykovědy jsme stručně uvedli i její historii. Pozornost jsme dále věnovali samotným frazémům a idiomům, včetně jejich klasifikace, která vychází právě z Čermákovy klasifikace českých frazémů. Při formulování základních charakteristik přirovnání i jejich formálních a sémantických struktur jsme čerpali hlavně ze *Slovníku české frazeologie a idiomatiky, I. Přirovnání* (2009). Teoretická část se samozřejmě opírá i o jiné významné publikace a články zabývající se frazeologickými tématy, mimo jiné i z prostředí německy psané odborné literatury.

V přípravné fázi praktické části došlo k důkladnému se seznámení s Českým národním korpusem, projektem⁴¹ poskytujícím „jazyková data pro výuku a výzkum ve formě elektronických korpusů“⁴² a způsobem, jak s ním pracovat. Při tvoření seznamu domácích zvířat objevujících se v přirovnáních, jež jsme později podrobili lingvistické analýze, jsme vycházeli z výčtu zooapelativ nacházejících se ve slovníku E. Mrhačové *Zvířata v české a polské frazeologii a idiomatice* (2003), přičemž jsme se nezabývali zdobnělinami (pejsek, prasátko, ...) ani pojmenováními mláďat (tele, kůzle, ...). S takto připraveným soupisem slov následovalo sesbírání dat z jazykového synchronního korpusu současné psané češtiny *SYN2015* a jeho verze obsahující frazémovou anotaci *SYN2015_fr*. Ta byla provedena nástrojem **FRANTA** (**FR**azémová **AN**otace a **T**extová **AN**alýza), který na základě seznamu frazeologických jednotek vycházejícího především ze *Slovníku české frazeologie a idiomatiky* vyhledává a automaticky identifikuje frazémy a ustálené kolokace.⁴³ Kritériem pro sestavení finálního seznamu se stala četnost výskytů jednotlivých domácích zooapelativ, jež nám

⁴¹ Český národní korpus je projektem existujícím od r. 1994, jenž je pod záštitou především pracovníků z [Ústavu Českého národního korpusu](#) a [Ústavu teoretické a počítačové lingvistiky](#) na FF UK. (Cvrček, 2018)

⁴² „Jazykový korpus je rozsáhlý soubor autentických textů (psaných nebo mluvených) převedený do elektronické podoby v jednotném formátu tak, aby bylo možné v něm jednoduše vyhledávat různé jazykové jevy – zejména slova a slovní spojení (kolokace).“ (Křen, 2017)

⁴³ CVRČEK, Václav. Automatická anotace frazémů a ustálených kolokací. In: *Wiki Českého národního korpusu* [online]. 2018 [cit 2019–04–02]. Dostupné z: [http://wiki.korpus.cz/doku.php/seznamy:frazemy?s\[\]=franta](http://wiki.korpus.cz/doku.php/seznamy:frazemy?s[]=franta)

poskytl korpus *SYN2015_fr*. Do seznamu jsme vybrali prvních deset nejfrekventovanějších pojmenování domácích zvířat užitých v ustálených přirovnáních a s tímto výčtem pokračovali ve sběru dat z korpusu *SYN2015*.

Excerpovaný materiál jsme podrobili lingvistické analýze, ve které jsme se v první fázi zaměřili na frekvenci ustálených přirovnání se zooapelativem. Ke každému přirovnání jsme uvedli konkrétní příklad jeho užití v kontextu, jež jsme dále doplnili názvem publikace a typem textu, ve kterém se objevil.⁴⁴ Jednotlivé kapitoly s názvy zvířat jsou seřazeny abecedně, v nich uvedená lexikalizovaná přirovnání jsme utřídili sestupně podle četnosti jejich nálezu a srovnání se stejným počtem výskytů jsme dále uspořádali dle abecedního řazení.

Automatický nástroj FRANTA není prostředkem zcela bezchybným, není schopen vyhledat naprosto všechny frazeologické jednotky, popř. se mohou objevit i případy, kdy za frazém označí pouhé spojení slov v jejich doslovném významu.⁴⁵ I na tomto základě jsme v dalším kroku provedli komparaci dat získaných z korpusu *SYN2015_fr* se *Slovníkem české frazeologie a idiomatiky, I. Přirovnání* (2009) F. Čermáka a slovníkem E. Mrhačové *Zvířata v české a polské frazeologii a idiomatice* (2003) a vyvodili dílčí závěry.

Jelikož nepodléhal jazykový materiál z korpusu *SYN2015* žádné frazémové anotaci, získali jsme (ve srovnání s korpusem *SYN2015_fr*) mnohonásobný počet přirovnání, mezi nimiž se často vyskytovala taková, která svým ztvárněním narušovala standardní ustálenost jednotek. Tento proces, ve kterém autor úmyslně zasahuje do struktury frazeologické jednotky, označujeme termínem aktualizace. V další kapitole věnující se obecnému výkladu této problematiky dále analyzujeme konkrétní příklady aktualizovaných podob přirovnání. Ke zhodnocení jsme vybrali několik nezvyklých příkladů, na základě vlastních zkušeností vyvodili jejich myšlenkový obsah a provedli srovnání s ustálenými přirovnáními se stejným či podobným významem tak, jak nám je nabízí slovník F. Čermáka.

⁴⁴ Během naší analýzy jsme se setkali se třemi typy textu – s beletrií (B), publicistikou (P) a odbornou literaturou (OL). Textový typ jsme vždy uvedli za název publikace v podobě iniciálové zkratky.

⁴⁵ CVRČEK, Václav. Automatická anotace frazémů a ustálených kolokací. In: *Wiki Českého národního korpusu* [online]. 2018 [cit 2019–04–02]. Dostupné z: [http://wiki.korpus.cz/doku.php/seznamy:frazemy?s\[\]=franta](http://wiki.korpus.cz/doku.php/seznamy:frazemy?s[]=franta)

4.1 Vyhledávání hesel v korpusu *SYN2015_fr*

K vyhledávání hesel v korpusu *SYN2015_fr* jsme využívali rozhraní **KonText**⁴⁶ a typ dotazu **CQL** (Corpus Query Language)⁴⁷. Zcela zásadní pro nás dále byly dva tzv. poziční atributy, které udávají informace k jednotkám textu. Jednalo se o **col_lemma** (collocation lemma), které představuje „lemma víceslovné jednotky v podobě slovníkového hesla v základním tvaru (nominativ singuláru, infinitiv apod.)“, a **col_type** (collocation type), jenž má podobu „dvoupísmenné značky, jejíž první písmeno určuje druh víceslovné jednotky a druhé slouží k rozlišení hlavního (H) a závislého (Z) slova v ní“.⁴⁸ Pro naše účely jsme zvolili následující typ dotazu: [lemma="X" & col_type="P."]. Místo symbolu **X** jsme postupně dosazovali požadovaná bázeová slova (např. *pes*, *prase*) a značka **P.** označovala, že budou tyto výrazy nalezeny pouze v přirovnáních. Po zadání takto strukturovaného dotazu nám korpus *SYN2015_fr* našel přirovnání, v nichž jsou užitá námi zadaná zooapelativa (viz příloha č. 1). Tato data jsme následně podrobili lingvistické analýze. Ke zjištění počtu jednotlivých přirovnání u dílčích bázeových komponentů nám posloužil nástroj **frekvenční distribuce** (viz příloha č. 2), konkrétně jsme volili „běžnou frekvenční distribuci“ s pozičním atributem **col_lemma**.

4.2 Vyhledávání hesel v korpusu *SYN2015*

V korpusu *SYN2015* jsme během zadávání hesel opět používali rozhraní **KonText** a typ dotazu **CQL**. Jelikož tento korpus neobsahuje anotaci ustálených víceslovných spojení, museli jsme používat specializovaný typ dotazu s využitím funkce **meet** v následující podobě: (meet [lemma="X"] [lemma="jako|jak"] -2 2). Funkce **meet**, sloužící k vyhledávání kolokací, „umožňuje vyhledat dvě slova [...] v určité vzdálenosti (bez ohledu na jejich pořadí)“.⁴⁹ V praxi to znamená, že zadáme-li místo **X** např. zooapelativum *kočka*, vyhledá tento dotaz lemma *kočka* a v jeho blízkosti lemma

⁴⁶ „Rozhraní KonText je webová aplikace, která slouží k přístupu ke korpusům ČNK a práci s nimi.“ (Škrabal, 2018)

⁴⁷ Jedná se o „dotazovací jazyk užívaný v korpusech ČNK“. (Křen, 2016)

⁴⁸ CVRČEK, Václav. Automatická anotace frazémů a ustálených kolokací. In: *Wiki Českého národního korpusu* [online]. 2018 [cit 2019–04–02]. Dostupné z: [http://wiki.korpus.cz/doku.php/seznamy:frazemy?s\[\]=franta](http://wiki.korpus.cz/doku.php/seznamy:frazemy?s[]=franta)

⁴⁹ KOCEK, Jan. 6. lekce: Kolokace a frazémy. In: *Wiki Českého národního korpusu* [online]. 2018 [cit 2019–04–02]. Dostupné z: [https://wiki.korpus.cz/doku.php/kurz:hledani_kolokaci?s\[\]=lemma](https://wiki.korpus.cz/doku.php/kurz:hledani_kolokaci?s[]=lemma)

jako/jak, nacházející se až dvě pozice vlevo a až dvě pozice vpravo (viz příloha č. 3).⁵⁰ Tímto pozičním rozsahem jsme dosáhli toho, že byly korpusem nalezeny i takové případy přirovnání, v nichž byly k zooapelativům za komparátorem připojeny jiné komponenty (např. kongruentní atributy, prepozice). Zároveň se v získaných datech objevovaly příklady, ve kterých bylo použito toto spojení slov v jejich doslovném významu a nejednalo se tak o frazeologické jednotky. Museli jsme proto veškeré záznamy důkladně analyzovat a vyhodnotit, zda se jedná o přirovnání, či nikoliv.

⁵⁰ Pro naše účely byly stěžejní pouze výsledky odpovídající formální struktuře přirovnání, ve kterých se komparátor objevoval vlevo od daného zvířecího komponentu. Jelikož ovšem není možné funkci meet blíže specifikovat, ve smyslu vyhledávání konkrétního lemmatu pouze na určité straně, bylo nutné podrobit získaná korpusová data pečlivé excerpci.

II PRAKTICKÁ ČÁST

1 Lexikalizovaná přirovnání s komponentem *býk*

1.1 Korpus *SYN2015_fr*

V korpusu *SYN2015_fr* byla nalezena 4 lexikalizovaná přirovnání s komponentem *býk* a celkovým počtem 29 výskytů.

Ve slovníku E. Mrhačové *Zvířata v české a polské frazeologii a idiomatice* dále nacházíme přirovnání *řádit jako rozzuřený býk*. Naopak se zde nenachází přirovnání *působit/(fungovat) jako rudý/červený hadr na býka*. Slovník F. Čermáka navíc uvádí přirovnání s nespisovným tvarem *jako bejk*. Vedle některých shodných možností se spisovnou variantou (*být rozzuřený jako bejk; mít sílu jako bejk; být jako bejk*), také poskytuje nové: *řvát/mít hlas jako bejk; bolí/pálí/štípe to jako bejk; (bejt) tlustej jako bejk, je to (těžké/velké) jako bejk*.⁵¹

- působit/(fungovat) jako rudý/červený hadr na býka
 - *Autorita prezidenta osvoboditele byla natolik silná, že veškeré Dykovy poznámky a nabádání k opatrnému postoji vůči Němcům působily na většinu české politické reprezentace jako rudý hadr na býka.* (Instinkt, P)
 - *Konkrétně Praha má smlouvu se společností Veolia do roku 2028, což na evropské úředníky funguje jako červený hadr na býka.* (Parlamentní listy, P)

- (být) rozzuřený jako býk
 - *Angus prudce vysunul bradu jako rozzuřený býk.* (Skotské nevěsty, B)

- být jako býk
 - *Thanassis byl starý pán, který chtěl věřit, že je pořád jako býk.* (Facka, B)

- (být) silný jako býk
 - *Statný osmapadesátiletý herec, který o sobě prohlašuje, že je silný jako býk, se ale nevzdává.* (Magazín Práva, P)

⁵¹ Korpus *SYN2015_fr* ze zmíněných přirovnání s nespisovnou variantou *jako bejk* našel a automaticky označil: *být jako bejk; mít sílu jako bejt; řvát jako bejt; je to jako bejk*. Celkový počet činil 11 výskytů, tedy méně než se standardním tvarem *jako býk*.

1.2 Korpus SYN2015

Korpus SYN2015 našel 105 výskytů s komponenty *býk* a *jako/jak*. Oproti korpusu SYN2015_fr, jenž vychází zejména z Čermákova *Slovníku české frazeologie a idiomatiky*, zde můžeme najít mnohé příklady, stejně jako u následujících zooapelativ, která se objevují v zajímavých aktualizovaných podobách. Ne vždy lze ovšem spojení těchto dvou komponentů považovat za frazeologické pojmenování. V některých případech se jedná o spojení výrazů, které je použito v jejich doslovném významu.⁵²

- s hlavou skloněnou jako býk
 - *Jeho ukázky býčích zápasů a tankové bitvy někde u Alicante se postupně nějak záhadně promíchaly, až nakonec Barcelona pobíhal po místnosti s hlavou skloněnou jako býk a s imaginárním kulometem pálicím přímo do podlahy. (Gestapo, B)*

- řítit se jako býk
 - *Paní Constableová, obtěžkaná nákupy a určená, mě ihned poznala, sotva se vyřítila jako býk z Woolworthova obchodu. (Portrét umělce jako štěněte, B)*

- kypět zdravím jako býk
 - *Tam, kde byl Bobbie krásný, světlý a rozmarný, byl Salvatore samý dlouhý sval a objem, kypící zdravím jako býk a stejně tak pyšný. (Sladká vůně bolehlavu, B)*

- oddechovat jako býk
 - *Působí dezorientovaně, neustále vstává a zase si sedá a při tom oddechuje jako býk. (Ticho a vřava, B)*

- padnout k zemi jako býk na jatkách
 - *Vítězný výkřik se zlomil v půli a válečník padl k zemi jako býk na jatkách. (Barbar Conan, B)*

⁵² V karikaturách byl záhy zpodobňován nikoli jako býk (bull), nýbrž jako buldok. (Angličané, OL)

- pobíhat jako býk v aréně
 - *Obrazová invence šedesátých let je ztracena. Jen sama eruptivní Hana Hegerová tu pobíhá jako býk v aréně, obklopena nehybností ztělesněnou muzikanty i tušeným publikem.* (Hospodářské noviny, P)

- připadat si jako býk v obchodě se sklem
 - *Do ženských pokojů se moc často nedostanu, a kdykoli se tam náhodou ocitnu, připadám si jako býk v obchodě se sklem – mezi vším tím křehkým nábytkem a ženskými tretkami se cítím zbytečně velký a neohrabaný.* (Velká kniha římských detektivek, B)

- věřit někomu jako býku, kterého držíte za ocas
 - *„Ved’ nás,“ zavrčel Conan, „a drž se přede mnou. Věřím ti asi tak jako býku, kterého bych držel za ocas.“* (Barbar Conan, B)

2 Lexikalizovaná přirovnání s komponentem *kachna*

2.1 Korpus *SYN2015_fr*

V korpusu *SYN2015_fr* jsme našli celkem 5 přirovnání s 11 výskyty, jež obsahují komponent *kachna*.

V totožných, avšak oproti ostatním zvířecím zástupcům nepříliš rozsáhlých seznamech přirovnání se zooapelativem *kachna* nacházejících se ve slovnících E. Mrhačové a F. Čermáka, nalezneme ještě přirovnání: *cákat/cachtat se/šplouchat se (v něčem) jako kachna*.

- chodit jako kachna
 - *A pak v životě potká partnery, kteří jí jednoho dne řeknou: Chodiš jako kachna. (Marianne, P)*
- kvákat jako kachna
 - *Samotná shoda ještě není samozřejmě důkazem, ale mezi kosmology sílí přesvědčení, že když něco vypadá jako kachna a kváká jako kachna, asi to opravdu je kachna. (Vesmír z ničeho, OL)*
- vypadat jako kachna v posledním tažení
 - *Hlava se mu vyboulila a pootočila, takže vypadal jako kachna v posledním tažení, a na zádech se mu udělal hrb, za jaký by se nemusel stydět zvoník od Matky Boží. (Miláčci, máte se nač těšit!, B)*
- mít žaludek jako kachna
 - *Sama má žaludek jako kachna, jí nic nevadí. Pořád nemůže pochopit, že všichni na tom nejsme stejně. Nevěří mu, když jí říká, že by mu neměla dělat bifteky z masa deset dní uloženého v lednici. (Hrdinství na splátky, B)*
- kolíbat se jako kachna
 - *Člověk ani nemusel být obézní Američan, s batohem na zádech se beztak kolíbal jako kachna. (Hra o manželství, B)*

2.2 Korpus SYN2015

Ve srovnání s korpusem SYN2015_fr nabídl korpus SYN2015 bohatší seznam přirovnání, konkrétně 69 jednotek, ve kterých se objevuje výraz *kachna*. Níže uvedená přirovnání se z velké většiny ve výčtu objevovala pouze jednou.

- dělat/vydávat zvuk(y) jako kachna
 - *Zase se vysmrká a dělá zvuky jako kachna nebo husa v ZOO ve Woodland Parku. (Výhra, B)*
 - *Otočí se, hůlky jí stále trčí z obličeje, natáhne krk, hlavu drží vysoko, vystaví svůj elegantní profil a vydá zvuk jako kachna. (Holky, B)*

- dřepět jako kachna
 - *Zakryla jsem se a přitáhla si kolena k tělu, takže jsem tam dřepěla jako kachna. (Strážkyně krve, B)*

- chytit se jako kachna do sítě
 - *A pak rána z čistého nebe Vedení vysokého napětí. Chytil se jako kachna do sítě! (Říjnová země, B)*

- letět jako kachna z rákosí
 - *Bleskla mi hlavou Karlova přezdívká (kterou ovšem sdílejí i jeho bratři), a jak jsem pozoroval na monitoru záběr detailové kamery, která snímala Rachůnkovu střelu nádherně v ose, zdálo se mi, že ten puk letí jako kachna z rákosí. (Týden, P)*

- roztáhnout nohy jako kachna
 - *Roztáhne nohy jako kachna a snaží se jí ukázat, jak si najde oporu pro nohy a pro ruce a popoleze pár metrů bez sedáku. (Tábor správných chlapů, B)*

- trčet někde jako kachny na vejcích
 - *Velení nás tady klidně nechá trčet jako kachny na vejcích. (Dvanáct kmenů Hattiiných, B)*

- třepat se jako kachna zamrzlá v jezeře
 - *To slovo, smrtelný, se mi třepalo v hrudi jako kachna zamrzlá v jezeře. Pokoušela jsem se nadechnout a zjistila jsem, že to nejde. (Sladká vůně bolehlavu, B)*

3 Lexikalizovaná přirovnání s komponentem *kočka*

3.1 Korpus *SYN2015_fr*

V korpusu *SYN2015_fr* bylo automaticky nalezeno a označeno 7 přirovnání s komponentem *kočka*, celkový počet výskytů činí 31. Nejčastěji se setkáváme s frazeologickým spojením *hrát/pohrá(va)t si jako kočka s myší*, které tvořilo více než polovinu všech výskytů.

Na rozdíl od korpusu *SYN2015_fr* poskytl slovník E. Mrhačové více než trojnásobek přirovnání se zooapelativem *kočka*. Můžeme zde nalézt dalších 16 příkladů, z toho se 4 objevily v korpusu *SYN2015*⁵³, ke zbylým patří kupříkladu: *(být)falešný jako kočka*; *(být) mlsný jako kočka*; *lísat se jako kočka*; *mýt se jako kočka*; *stočit se do klubička jako kočka*; ... Čermákův slovník nabídl obdobný výčet přirovnání, jaký nalezneme u E. Mrhačové, navíc obsahoval např. *dopadnout jako kočka na všechny čtyři*.

- hrát/pohrá(va)t si jako kočka s myší
 - *Rafinovaně přitom používá v polemikách s komunisty citáty Marxe a jiné klasiky, přičemž si s protivníky, kteří se mu vzdělaností a espritem nemohli vyrovnat, hraje jako kočka s myší.* (Osobnosti Lidových novin, OL)
 - *Kdyby zůstala a dotyčný si s ní dál pohrával jako kočka s myší, určitě by řekla něco, čeho by později litovala.* (Svádění jako lék, B)

- příst jako kočka
 - *„Prosím,“ předla na mne jako kočka. „Co si myslíš, jak tě vůbec mohlo napadnout, že bych mu to řekl,“ šeptal jsem jí.* (Listy Markétě, B)

- chodit jako kočka kolem horké kaše
 - *Doporučuju ti, abys mu to prostě řekl rovnou do očí a nechodil kolem jako kočka kolem horké kaše.* (Dar deště, B)

⁵³ *prskat jako kočka*; *někomu svítí oči jako kočce*; *být lstivý jako kočka*; *mhouřit oči jako kočka*
srovnatelné s *přivřít oči jako kočka*

- přenášet jako kočka koťata
 - *...ale včera jsem měl zčistajasna sen: měl jsem tlustý rukopis v kovových sponách, přenášel jsem ho pořád jako kočka koťata, schovával tam i onam, ... (Vertikální spílání, B)*

- mít oči jako kočka
 - *„Chceš říci, že mám oči jako kočka?“ smála se její matka jednou. (Ve víru lásky, B)*

- našlapovat jako kočka
 - *V kraji se potloukají bandy zlodějů a paličů, vyrážejí za setmění a zrána jsou u bran vesnic, chodí bosí v řadách a našlapují jako kočky. (Příhodná chvíle, 1855, B)*

- škrábat jako (divoká) kočka
 - *Někdy večer, když už byla tma, přišel k nám ten farář pod okno a škrábal na sklo jako kočka a hlasitě šeptal, šeptem křičel na tátu, Pavlíku, máš to pro mě? (Vzpomínky na jednu tancovačku, B)*
 - *Začala křičet a škrábat jako divoká kočka. (Tajná zahrada lásky, B)*

3.2 Korpus SYN2015

Spojení výrazů *kočka* a *jako/jak* nabídl korpus SYN2015 v 531 výskytech. Mimo již výše uvedená lexikalizovaná přirovnání z korpusu SYN2015_fr se zde nejčastěji objevovalo pojmenování *protahovat se jako kočka*.

- protahovat se jako kočka
 - *Říká, že jí přeskakují plotýnky, vyrovnává záda jako laťku. Protahuje se jako kočka, přitom vidím tajemnej lesk v jejích očích. (Pašerák snů, B)*

- plakat jako kočka
 - *Chudinkou Rosette, která plakala jako kočka a která snad nikdy nic nejedla, a někdy přestávala dýchat bez jakékoli příčiny, na vteřiny, někdy dokonce i na celé minuty... (Krysařovy střevíce, B)*

- spát jako kočka
 - *Větve nad hlavou jej chránily před útokem jakéhokoli okřídleného tvora, pokud by se divoši skrývali někde poblíž, probudí jej zvuk jejich šplhání – protože dokázal spát jako kočka. (Svatyně odpornosti, B)*

- být spokojený jako kočka nad miskou smetany
 - *Byli pryč dvě hodiny, a když se vrátili na oběd, Teddy byl promočený na kůži, Hannah podivně zamklá a lady Clementine spokojená jako kočka nad miskou smetany. (Dům u jezera, B)*

- plížit se jako kočka
 - *„Plížíš se po domě tiše jako kočka a já si toho hned všimnu.“ (Provokatér, B)*

- vřískat jako kočka v říji
 - *Ten se najednou, když nevrískala jako kočka v říji, zdál mnohem hezčí. (Nabíječ, B)*

- vyhřívat se jako kočka
 - *Učím se. Lehnout si jen tak na slunce a vyhřívat se jako kočka. (Veselá čekárna, B)*

- zaprskat jako kočka
 - *Adrian zaprskal jako kočka. (Vampýrská akademie 2, B)*

- být jako kočka na rozpálené střeše
 - *Že by se ze mě stávala lesba? Nic takového jsem při líbání s žádným chlapem nezažila, dokonce ani s Blakem ne! Co se to sakra děje? Michelle nás bohorovně veze domů, jako královna Alžběta na státní návštěvě. Jsem jako kočka na rozpálené plechové střeše. (Co je tvoje, je i moje, B)*

- být lstivý jako kočka
 - *A tak byl zklamán ve svém očekávání, a proto opouštěl Kartouzy, jsa úplně deprimován a kdysi obávaný zlosyn, lstivý jako kočka, odvážný jako šelma, odcházel ze brány kartouzské s hlavou sklopenou, tiše a pokorně jako jehně. (Václav Babinský, OL)*

- být shrbený jako kočka
 - *Pak se protáhl otvorem, přidržuje se rukama i nohama okenního rámu. Shrbený jako kočka zůstal viset v prostoru. (Let osamělého ptáka, B)*

- být tichý jako kočka
 - *Ona malá a bosá, on velký jako kráva, ale na svých černých gumových kolech tichý jako kočka. (Moje ruská babička a její americký vysavač, B)*

- být zlomyslný jako kočka
 - *Jen a pouze těla, protože mysl odmítá mít cokoli společného se vzpomínkami duše, je zlomyslná jako kočka, dělá si, co chce, hraje si se mnou. (Deset žen, B)*

- být zvědavý jako kočka
 - *Paní, zvědavá jako kočka, nahlížela do každého pytle, džbánu i krabice, dívala se na moždíře a láhve a jedním dechem chrlila stovky otázek. (Neobyčejný benediktin, B)*

- cítit se jako kočka pronásledující hračku na niti
 - *Běhal dokolečka, opisoval kruhy a cítil se jako kočka pronásledující hračku na niti, kterou nevidí, a se kterou neviditelná ruka škube tak, aby byla neustále mimo její dosah. (Pavilon z oblaků, B)*

- chovat k dešti odpor jako kočka
 - *Stará služebná chovala k dešti stejný odpor jako kočky, takže nic nenamítala, a tak odjely v luxusním uzavřeném kočáře a připadaly si přitom velice slavnostně a elegantně. (Malé ženy, B)*

- kvílet jako kočka na rozpálené plotně
 - *Absolvoval večerní kurz údržby přístrojů, který pořádala místní radnice, a to jí ve spojení s jeho zručností stačilo, aby si byla naprosto jistá, že dokáže odhalit, proč sušička při každém zapnutí začne kvílet jako kočka na rozpálené plotně. (Soukromé životy Pippy Leeové, B)*

- někomu se blýskají oči jako kočce, když vidí myš
 - *Bratr Hesychat čekal strnule na svém koni v ohrádce s očima upřenýma na vzdálený bod v aréně. Bratru Mesquieteovi blýskaly oči jako kočce, když vidí myš. Přišel signál, býček vyrazil z boxu, bratr Hesychat se vztyčil ve třemenech a vyjel, přiblížil se k levé straně zvířete s roztočeným lasem, malý hnědák držel s býčkem krok, následoval čistý chyt a vytáčení. (Drsná země, B)*

- někomu se zaleskly oči jako kočce na lovu
 - *Zdvihla hlavu a oči se jí zaleskly jako kočce na lovu. "Dovoliš mi zůstat?" (Největší rytíř, B)*

- někomu svítí oči jako kočce, co právě sežrala kanára
 - *Z jaké rozkošné náruče jsi právě vyšel, srdce moje? Svítí ti oči. Jako kočce, co právě sežrala kanára. Dneska jsi opravdu přitažlivost sama. (Bílá vlčice, B)*

- někomu žhnou oči jako kočce připravené ke skoku
 - *Nakloní se přes auto a oči jí žhnou jako kočce připravené ke skoku. (Co je tvoje, je i moje, B)*

- podřimovat jako kočka
 - *Koláč jsme snědli skoro celý a podřimovali jsme v salonu jako kočky, když jsi mě náhle vzal za ruku, propletl sis prsty s mými a řekl: „Gabrieli, Evelyn mi dala slovo, že se stane mou ženou.“ (Strážkyně krve, B)*

- poprat se s někým jako kočka
 - „*Poprally jsme se o tebe jako kočky, Heathcliffe – a pokud jde o projevy oddanosti a obdivu, já jsem prohrála na celé čáře, ...*“ (Na Větrné hůrce, B)

- pozorovat něco/někoho jako kočka králíka
 - *Pozoroval moje jídlo, jako kočka pozoruje králíka. Navzdory všemu mě to dojalo.* (Černá věž, B)

- rozkoukat se jako kočka v noci
 - *...jež po dvacet let jsem každé ráno odmykala velkým hradním klíčem a vcházela do malé komůrky antikvariátu, do tmavého doupěte, kde jsem se musela napřed rozkoukat jako kočka v noci, ...* (Zimní zahrada, B)

- schoulit se jako kočka
 - *Bean ji políbila jenom zlehka, jako by ji chtěla oprášit, a Cordy si za ní vlezla do postele po její dobré straně a schoulila se u ní v ohbí paže jako kočka.* (Sestry sudičky, B)

- skočit po někom/něčem jako kočka
 - *Proto když se naskytla možnost, udělat s Terezou rozhovor, skočila jsem po ní jako kočka.* (Vlasta, P)

- skrčit se jako kočka
 - *Skrčila se jako kočka, pak se napřímila a odhodila šátek.* (Zlatý vlk, B)

- vonět jako kočka
 - *Položila nás na záda a přehodila svá mocná stehna přes Maxe. Voněla jako kočka.* (Na radě je Max, B)

- vypadat nevinně jako kočka
 - *Jorust s vážnou tváří mrkla na Munna a odešla; vypadala nevinně jako kočka a právě tak nebezpečně.* (Čarovný svět Henry Kuttnera, B)

- vztekat se jako kočka
 - *Někdy se vztekala jako kočka, ale většinou rady pokorně přijímala.* (Listy Markétě, B)

4 Lexikalizovaná přirovnání s komponentem *koza*

4.1 Korpus *SYN2015_fr*

Celkem 5 ustálených přirovnání s komponentem *koza*, která se objevila ve 12 příkladech, jsme našli v korpusu *SYN2015_fr*. Výčtu dominuje přirovnání *hnát/honit jako nadmutou kozu*.

Bohatší výčet přirovnání, konkrétně o 8 dalších jednotek, nabízí slovník E. Mrhačové, který se zároveň shoduje se seznamem obsaženým ve slovníku F. Čermáka, zmínit můžeme například tato zajímavá přirovnání: *(je) bohatá jako koza rohatá; s ním je řeč jako s kozou na ledě* atd. F. Čermák navíc v případě zoopelativa *koza* uvádí ještě další: *(je tam) smrad jako když se kozy prskají; to je jako když dá koze dobrýtro; to je peněz jako za kozu*.

- hnát/honit jako nadmutou kozu
 - *Jediné škobrtnutí by stačilo, aby ho hnal jak nadmutou kozu.* (Bible osamělého člověka, B)
 - *Pamatuju si, jak nás pucoval konstruktér Škodovky Petr Hrdlička, otec Favoritu, že mu to honíme jak nadmutou kozu.* (Svět motorů, OL)

- mečet jako koza
 - *„Proč říkáš ‚ne-e‘? To není žádná odpověď. Mečíš jako koza.“* (Tak trochu šílení, B)

- skákat/poskakovat jako koza
 - *Auto skákalo jako koza, každý železniční přejezd mi muž sliboval rozvod od stolu i lože.* (Překvapení, B)
 - *Odbočili ze silnice na polní cestu, táhl ji za sebou, poskakovala jako koza mezi kameny, v dolících si vylamovala kotníky.* (Hliněné dny, B)

- rozumět něčemu jako koza petrželi
 - *Vždyť i Golodňak rozumí financím jako koza petrželi.* (Život mi vzal BAM, OL)

- vidět do někoho jako do hubené kozy
 - *Vidím do ní jako do hubené kozy a děsí mě představa, že bychom se měli sejít u jednoho stolu.* (Na čem záleží, B)

4.2 Korpus SYN2015

Počet kombinace komponentů *koza* a *jako/jak* činí v korpusu SYN2015 112 výskytů. Vedle spojení, jež byla užitá v jejich doslovném významu, byla ve výčtu zastoupena následující přirovnání:

- žvýkat/přežvykovat jako koza
 - *"Zavřela oči a žvýkala. "Jako koza," pošeptal Blank Lucille.* (Odvrácená strana Měsíce, B)
 - *Lucille, která se chichotala, když jí pošeptal, že Shiva přežvykuje jako koza.* (Odvrácená strana Měsíce, B)
- brečet jako koza
 - *"Řeknu každému, řeknu paní T. a paní L., řeknu strážníkovi a Editě a tatínkovi a panu Chapmanovi, že Patricie mi brečela na rameni jako koza, brečela dvě hodiny a vybrečela plný kyblík slz. Ba ne, vážně, nepovím to," pravil.* (Portrét umělce jako štěněte, B)
- být houževnatý jako koza
 - *Jasnozřiví sou houževnatý jako kozy, to sem tehdá zjistil. Počítám, že věděla, co se mi honí v hlavě, a v duchu se mi smála, tak sem s ní už dál nemluvil.* (Atlas mraků, B)
- fňukat jako koza
 - *No, to jo, to jsem si pomohl, jí to vysvětluju slušně a vona mně tam fňuká jak koza, hysterka.* (Charakter, B)

- mít zavázané oči jako koza před porážkou
 - *Měl sem zavázaný voči jako koza před porážkou a surově spoutaný ruce a nohy mi ležely na dalších zubožených tělech i pod nima, že jo, bolelo to jako nikdy předtím ani potom!* (Atlas mraků, B)

- spadnout do něčeho jako koza do studny
 - *Kdyby se Lena už tenkrát zadívala lépe, kdyby už tenkrát rovnou spadla do toho pohledu jako koza do studny, možná by si všimla, že obsahuje ideální směs toho, co bývá na zajímavých mužích tak lákavé, dokud vás úplně nezničí.* (Láska je slípka, B)

5 Lexikalizovaná přirovnání s komponentem *kráva*

5.1 Korpus *SYN2015_fr*

Po zadaném dotazu se zoopelativem *kráva* korpus *SYN2015_fr* automaticky identifikuje spojení slov *jako kráva* jako přirovnání. Podle Z. Hladké (2017) prošla některá ustálená přirovnání procesem tzv. desémantizace, během něhož byl původní význam těchto srovnání na základě intenzifikačního příznaku potlačen a jejich užívání se tak rozšířilo na různé kontexty⁵⁴ s hlavním cílem zdůraznění srovnávané skutečnosti.⁵⁵ Jelikož takto užitá spojení slov zaujímá funkci intenzifikátoru,⁵⁶ rozhodli jsme se, že jej nebudeme považovat za plnohodnotné přirovnání. Při bližším zkoumání kontextů tohoto spojení jsme si však mohli všimnout, že se před komparátorem v několika případech objevily i takové výrazy, které nalezneme ve slovníku F. Čermáka či E. Mrhačové v této podobě už jako samostatná přirovnání, např. *řvát jako kráva*;⁵⁷ *brečet jako kráva*.⁵⁸ Znovu tedy podotýkáme, že ačkoliv je nástroj FRANTA prostředkem velmi užitečným, nelze se na něj plně spolehnout a výsledky je nutné blíže prozkoumat.

Dále se zde několikrát objevilo přirovnání, které již ve slovnících nenajdeme: *chovat se jako kráva*.⁵⁹ V korpusu *SYN2015_fr* se mimo jiné vyskytují další 2 lexikalizovaná přirovnání s komponentem *kráva*, dohromady byla přirovnání užitá v 81 případech.

- být velký jako kráva
 - *V každým pořádným kopycentru maj samoobslužnej skartovač, velkej jako kráva.* (Kafka na pobřeží, B)
- být těžký jako kráva
 - *„To víme taky, ty chytřej,“ podrážděně se ozval shora strejda z Neměřic, „ale jak jsme to asi mohli ve dvou vyzvednout? Je to těžký jak kráva.“* (Vzpomínky na jednu tancovačku, B)

⁵⁴ Pro představu uvádíme další možné příklady: *jako sviňa; jako prase; jako hrom; jako blázen; ...*

⁵⁵ HLADKÁ, Zdeňka. Desémantizace. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online]. 2017 [cit 2019–06–04]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DES%C3%89MANTIZACE>

⁵⁶ *Umělec si bez okolků v rozhovoru stanovil diagnózu: "fobie jako kráva".* (Šest hvězdiček, B)
„Navrch huj, vevnitř fuj. Pstruh mastnej jako kráva. ...“ *popíše Pohlreich přátelsky v Ano, šéfe!*
táborskou restauraci Pintovka. (Reflex, P)

⁵⁷ *A najednou se mi ty smutné slzy mého osamění prudce vyvalí na tváře a já řvu jako kráva.* (Buzičci, B)

⁵⁸ *Ale než sem oschla, tak sem začala bulet jak kráva.* (Dvořiště, B) – zhrubělá varianta slova *brečet*

⁵⁹ *„No co? Ona se může chovat jako kráva, a já jí nemůžu říct, aby ztichla?“* (Moře klidu, B)

5.2 Korpus SYN2015

Korpus SYN2015 v případě spojení komponentů *kráva* a *jako/jak* poskytl poměrně velké množství přirovnání. Celkový počet činí 208 výskytů, z toho značnou část tvoří přirovnání shodující se s výsledky z korpusu SYN2015_fr a také spojení výrazů, které je použito v jejich doslovném smyslu.⁶⁰ Dále zde však můžeme najít následující příklady:

- být jako kráva, kterou vedou na obětiště
 - *"Jsem jako kráva, kterou vedou na obětiště," řekla tiše.* (Freya, B)

- být smutný jako kráva
 - *Tady byla chybějící okna přelepená kusy igelitu a v neudržovaných zahradách stály slunečnice se svěřenými hlavami, smutné jako krávy.* (Ani králové, ani hvězdy, B)

- být šťastný jako kráva
 - *Byla to podivuhodná bytost: hezká jako panenka, poslušná jako otrokyně a šťastná jako kráva.* (Nápady laskavého čtenáře, B)

- být tlustý jako kráva
 - *Pojď už, přestaň se cpát, budeš tlustá jako kráva...* (Ještěřčí ocásky, B)

- hýbat se jako kráva na ledě
 - *Na konci maratonu výskala antukářka Šarapovová. Kdysi prohlásila, že se na antuce hýbe jako kráva na ledě.* (Nedělní sport, P)

- mít něco rozškatulkované jako kráva žaludky
 - *„Má to rozškatulkované. Jako kráva s těmi svými čtyřmi žaludky. Může to vypadat jako něco důmyslného, ale ve skutečnosti je to důkaz toho, že jde o mnohem primitivnější organismus.“* (Císařovy děti nemají šaty, B)

⁶⁰ *Všichni účastníci ličili, jak krávy už po dvou dnech v lese naprosto zdivočely, kryly se za vegetací před pronásledovateli a snažily se nepozorovaně tiše zmizet.* (Krása je rozmanitost plazů, OL)

- snášet alkohol jako kráva trávu na pastvě
 - *V tuhle hodinu Gigi obvykle opilý nebývá. Navíc snáší alkohol stejně dobře jako kráva trávu na pastvě. (S elegancí ježka, B)*

- vypadat jako kráva, která se snaží postavit na nohy
 - *Helen došla ke dveřím a nakoukla dovnitř. Jedna z postelí se na jednom konci zhroutila a teď vypadala jako kráva, která se pokouší postavit se na nohy. (Takhle je to dobrý, B)*

6 Lexikalizovaná přirovnání s komponentem *kůň*

6.1 Korpus *SYN2015_fr*

Zatím nejvíce lexikalizovaných přirovnání se zvířecím komponentem poskytl korpus *SYN2015_fr* v případě domácího zvířete *kůň*, které se objevilo v 10 přirovnáních s počtem 61 výskytů.

Slovníky E. Mrhačové a F. Čermáka nabízejí o něco širší soupis (5–7) přirovnání se zooapelativem *kůň*, z těch, která žádný z korpusů nenabídl zmiňme kupříkladu *být silný/mít sílu jako kůň*; *bít/mlátit kolem sebe/kopat jako kůň*; *dupat jako kůň* a další. Při srovnání seznamů přirovnání v těchto slovnících si můžeme všimnout drobných rozdílů, např. *být utahaný/unavený jako kůň* se ve slovníku E. Mrhačové v této doslovné podobě neobjevuje, nicméně bychom ho mohli srovnat s přirovnáním *být uštvaný jako kůň* či přirovnání *mít zadek jako (pivovarský) kůň* objevující se u E. Mrhačové nezmiňuje zase slovník F. Čermáka.

- dřít jako kůň
 - *A zatímco jeho děvče dřelo jako kůň, on ještě ke všemu onemocněl a skončil v posteli.* (Sto let, B)
- být někde jako na koni
 - *"A v sobotu brzy ráno budu u vás jako na koni."* (Stmívání, B)
- řehtat se jako kůň
 - *Připomínali mi Billa a Bulla, dvě velká a rozměrná kočičí dvojčata, co se řehtají jako koně a mají čela široká jak promítací plátno.* (Případ Vincent Franke, B)
- jako splašený kůň
 - *Motorka skákala po ulicích jak splašený kůň a Havana vypadala jako poušť, která patří jen nám.* (Všichni odcházejí, B)

- trpět jako kůň
 - *Takže trpím jako kůň, nosím ortézu, abych mohla vůbec chodit, brzy ze mě bude narkoman, protože se cpu léky proti bolesti...* (Týdeník Květy, P)

- rvát se jako koně
 - *A už se rvaly jako koně. Simona hladce zvítězila a dělala Veronice ohníčky.* (Veselé příběhy podivné krásky, B)

- být utahaný jako kůň
 - *"Můžeš mi taky trochu nandat? Jsem utahaný jako kůň."* (Stmívání, B)

- jako jankovitý kůň
 - *Mám neurotickou potřebu nezávislosti a nesvázanosti, jako jankovitý kůň.* (Prohlédni si tu zemi, OL)

- potit se jako kůň
 - *David se potil jako kůň a hlasitě vyfukoval vzduch z plic.* (Láska je slípka, B)

- vydržet jako kůň
 - *Ale pěkná byla. Zastala hodně. A vydržela na poli jako kůň.* (Romány a novely, B)

6.2 Korpus SYN2015

Korpus SYN2015 našel 480 příkladů, v nichž je obsaženo spojení slov *kůň* a *jako/jak*. Toto zooapelativum se tak řadí k dalším hojně užívaným názvům domácích zvířat v lexikalizovaných přirovnáních.

- vzepnout/vzpínat se jako kůň
 - *Nastal čas a milenci se stávají milenci, tak jako dosud nikdy nikdo nikým, těla se mění v emoci, tma vzepjala se jako kůň a vrátila se do zřidel.* (Sklo, B)

- *"Posluchači uvnitř spíš cítili než slyšeli nepatrné zvuky, jak se se někdo vrtí, zápasí a vzpíná jako kůň pod jezdcem, a pak se najednou hroutí a sklesle se poddává."* (Neobyčejný benediktin, B)
- bít/seřezat někoho jako koně
 - *Jsou v ní také tři černoši, které důstojníci bijí jako koně.* (Příhodná chvíle, 1855, B)
 - *Za to extempore mě seřezal jako koně.* (Lístek na cestu z pekla, B)
- makat jako kůň
 - *Když má den, maká jako kůň, říká slovenská naděje.* (Sport, P)
- být nažhavený jako kůň před startem
 - *Žiju v takovém tempu, že nesmím zvolnit, pořád si připadám nažhavená jako kůň před startem.* (Týdeník Květy, P)
- cítit se jako kůň s klapkami na očích
 - *Jenomže najednou jsem se začal cítit jako kůň s klapkami na očích, co postává na Staroměstském náměstí.* (Pátek Lidových novin, P)
- cítit se nervózně jako kůň před prvním osedláním
 - *Na tenhle pocit nebyla zvyklá – cítila se nervózně jako kůň před prvním osedláním.* (Skotské nevěsty, B)
- dívat se jako kůň, který už cítí blízkost ovsy
 - *A chudák sekretář stál za dveřmi v póze kajičného hříšníka a la Jindřich v Canosse a díval se na dveře jako kůň, který už cítí bezprostřední blízkost ovsy, ale zatím ho nevidí...* (Podvodníci z nouze, B)
- milovat se jako koně
 - *Vždyť spolu žili, milovali se jako koně!* (Láska je slípka, B)

- odfrknout si jako kůň
 - *Když v ložnici konečně osaměl, přibouchl dveře, opřel se o ně zády a odfrkl si jako kůň. (Dotek anděla, B)*

- pádit jako kůň
 - *Vstal, i když mlčel, jeho postoj prozrazoval, že myšlení mu pádí jako kůň, že se v jeho nitru zažehl nějaký oheň. Vstala i ona a stanula vedle něho. (Krajní meze, B)*

- připadat si jako kůň ušněrovaný v postroji
 - *Bílé šaty s vínovými lemy, které mi ušila Rubí, jsem si ušpinila na kolenou, když jsem spadla na perón, a tak jsem si vzala jedny ze svých obvyklých černých. Připadala jsem si jako kůň ušněrovaný v postroji. (Alice v říši divů, B)*

- přitahovat někoho jako kůň mouchy
 - *Jak se Knut postavil moři kolem 1020 Dobrý nebo špatný, každý král přitahuje pochlebníky jako kůň mouchy a král Knut ve svém bažinatém království si jich nashromáždil skutečně pěkné hejno. (Británie, B)*

- táhnout jako koně
 - *„Když jsem v týdnu viděl, jak mančaft v tréninku pořád jde, hráči táhnou jako koně a pokračují v tom i v zápasech, nikdy jsem se nebál,“ vysvětluje Nádvorník, proč na něj nepřišly pochyby. (Nedělní sport, P)*

- zařehtat jako kůň
 - *Porta zařehtal jako kůň a praštil pěstí přímo do talíře se zelím. (Gestapo, B)*

7 Lexikalizovaná přirovnání s komponentem *ovce*

7.1 Korpus *SYN2015_fr*

Vyhledávané bázové slovo *ovce* bylo v korpusu *SYN2015_fr* použito v 5 přirovnáních s celkovým počtem 14 příkladů. Nejčastěji byla užita přirovnání *být jako ovce* a *jít jako ovce*, která se tak dělí o první místo.

Lexikalizovaných přirovnání s komponentem *ovce* jsme ve slovnících E. Mrhačové a F. Čermáka našli dvakrát více než v korpusu *SYN2015_fr*. V obou korpusech si můžeme všimnout zejména absence takových přirovnáních, v nichž je užito spojení *prašivá ovce*, která se ve slovnících objevují hned v několika variantách, např. *být jako prašivá ovce*; *cítit se jako prašivá ovce*; *jednat s někým jako s prašivou ovci*; *vyhýbat se někomu jako prašivé ovci*.

- být jako ovce
 - *Dyt' byli jako ovce, kupovali si naši desku, protože to bylo v módě.* (Kurt a Sid, B)
- jít (za někým/něčím) jako ovce
 - *Šla za ním jako ovce.* (Šaty z igelitu, B)
 - *Asi by nepochopila argument českých euroskeptiků, že Praha nechce jít jako ovce s hlavním proudem.* (Lidové noviny, P)
- stát jako ovce
 - *Ale Kráner jen stál jako ovce, ani se nezapotácel, úkosem na něho zíral a náhle se mu rozjasnil obličej.* (Satanské tango, B)
- být jako černá ovce
 - *„Odešel jsem odtud jako černá ovce, ztracená existence. S takovou pověstí si místní spojují mé jméno. ...“* (Dům s minulostí, B)
- chodit jako bludná ovce
 - *Zjevuje se nám jako v hořícím keři a my od té chvíle jsme poranění a chodíme jako bludná ovce hledající ty úlomky dřevního snu.* (Kameny a hvězdy, OL)

7.2 Korpus SYN2015

Korpus SYN2015 po zadaném dotazu s komponenty *ovce* a *jako/jak* poskytl 154 výskytů. Mimo přirovnání vyskytujících se v seznamu korpusu SYN2015_fr, se zde dále objevovala tato:

- chovat se jako ovce
 - *Martin Roman: ČEZ by měl na Balkáně krásné jméno, kdyby se choval jako ovce a subvencoval ze svého elektrinu pro podniky a občany. (Lidové noviny, P)*

- být odevzdaný jako ovce
 - *Takhle se tu dělí lidi: poslušný – bezvýhradně poslušný – odevzdaný jako ovce. (Život mi vzal BAM, OL)*

- bečct jako ovce
 - *Chlap roky rubající uhlí ze vzdorovité skály bečí jako ovce a po tvářích mu stékají slzy, které si otírá nemotornou rukou posetou zatvrdlými mozoly. (Dům číslo 6, B)*

- bloudit jako ovce bez pastýře
 - *Mnozí lidé se v tomto světě cítili opuštění a bloudící jako ovce bez pastýře. (Vzdáleným nablízku, OL)*

- být hloupý jako ovce
 - *"Vzteklý jako křeček a hloupý jako ovce," oddechoval prudce. (Hadriánův val, B)*

- být zbabělý jako ovce
 - *Ó, ne že bych vás měl rád! na to jste mi moc ublížili! od věrolomnosti k věrolomnosti, zbabělí jak ovce! klidně chcípňte! (Féerie pro jindy [svazek 1], B)*

- mít hlavu jako ovce
 - *Budu mít hlavu jako ovce! Stařena schovává kulmu zpět do skříně, vytahuje čelenku s pavími pery.* (Alter ego, B)

- nechat se vést jako ovce
 - *"Jeden následuje druhýho, přesně jako ovce."* (Síň slávy mistrů SF 2A, B)

- pochcípát jako ovce
 - *Zkrátka začali kavaleristé Printze žádat, aby se vzdali, nikdo přece z toho, že všichni "pochcípají jako ovce", nic nemá.* (Nepokojná léta, B)

- shromáždit se jako ovce
 - *Ale teď, když se tu všichni ti mediální hlavouni shromáždili jako ovce, aby se poklonili jeho průměrnosti, tak mám o to větší důvod trochu si do něj dloubnout.* (Císařovy děti nemají šaty, B)

8 Lexikalizovaná přirovnání s komponentem *pes*

8.1 Korpus *SYN2015_fr*

Počtu lexikalizovaných přirovnání se zvířecím komponentem dominují prozatím ta, jež obsahují zooapelativum *pes*. Korpus *SYN2015_fr* jich našel a automaticky označil 33 se 109 výskyty. Tím výraz *pes* zaujímá první místo ve frekvenci užití domácího pojmenování zvířete v přirovnání, ne však v počtu jeho výskytů. Můžeme si také všimnout, že se zde nachází více variant přirovnávaných činností, jež se od sebe navzájem odlišují ve své příslušnosti k vrstvám národního jazyka. Vedle lexémů bezpříznakových se tu vyskytují také prostředky příznakové. Jedná se například o následující přirovnání: *mlátit* (neutr.)/*ztráskat* (expr.)/*zpráskat* (expr.) *někoho jako psa* či *zastřelit* (neutr.)/*odstřelit* (neutr.)/*odprásknout* (zhrub.) *někoho jako psa*.⁶¹

Ačkoliv máme z obou korpusů k dispozici rozsáhlé seznamy přirovnání s bázovým slovem *pes*, nenajdeme v nich dalších 8 zcela shodných přirovnání, jež uvádějí slovníky F. Čermáka a E. Mrhačové. Jedná se o následující příklady: *(být) hubený jako pes*; *(být) poslušný jako pes*; *tahat se o něco jako psi o kost*; *chodit kolem něčeho jako mlsný pes*; *chodit jako panské psy*; *mlít hubou jako pes ocasem*; *chodit kolem něčeho jako pes okolo horké kaše*; *je to (rovné/křivé) jako když pes chčije*.

- jako zpráskaný pes
 - *Čekali, že budu ležet na zádech jako zpráskaný pes a poslušně se smírím s osudem.* (Únik do Říše, B)

- jako vzteklý pes
 - *Protože Hitler nemluvil, nekřičel, ale skučel a řval. Jako vzteklý pes, a ne politický činitel.* (Mnichovský přízrak, B)

- zastřelit/odstřelit/odprásknout někoho jako psa
 - *Parts se zeptal, co se s Němcem stalo, a žena odpověděla, že ho zastřelili na břehu jako psa.* (Čas ztracených holubic, B)

⁶¹ Na rozdíl od výsledků z korpusu *SYN2015_fr* se ve slovnících přirovnání F. Čermáka a E. Mrhačové vyskytují především bezpříznakové varianty těchto výrazů (*zbít někoho jako psa*, *zastřelit někoho jako psa*). Výjimky tvoří přirovnání *seřezat* (expr.) *někoho jako psa*, které se objevuje ve slovníku F. Čermáka a *zmlátit* (expr.) *někoho jako psa*, které do výčtu přirovnání s komponentem *pes* zařadila E. Mrhačová.

- *Z univerzity to na mou momentální kletbu dopracoval tak, že zastřelil policejního kapitána, odstřelil ho jako psa, naprosto proti našim pravidlům a bez souhlasu kohokoli.* (Kmotr se mstí, B)
- *„Až tě jednou chytí a bude u toho nějaký zlý velitel, zabijou tě. Odprásknou tě jako psa.“* (Nikdy jsem nechtěla zabíjet, OL)
- jako honící pes
 - *Narovnal si klobouk, utáhl si motýlka a lačně zavěšil jako honící pes.* (Mapa času, B)
- mlátit/ztrískat/zpráskat někoho jako psa
 - *Něco o mně, pardon, o Geraldovi, jak tě ztrískal jako psa, když jsi neudělal zkoušku.* (Návštěva s vraždou, B)
 - *Přesně to mi říkali ve škole takový ty gauneři, než mě začali mlátit jako psa.* (Kurt a Sid, B)
 - *Přítomná doba je, alespoň ve své euroatlantské podobě, psům neobyčejně oddána a takovéto prestiži se, pomineme-li zoroastrovský Írán, kde byli prakticky posvátnými zvířaty, nikdy netěšili – úsloví typu „psa by nevyhnal“, „zpráskat jako psa“, „utopit jako štěně“, „jako pes u boudy“, „psí život“, na přelomu 19. a 20. století ještě zcela přiléhavá, se stávají literárními klišé.* (Ochlupení bližní, OL)
- být utahaný jako pes
 - *Včera večer uchýlil jsem se do své kajuty utahaný jako pes.* (Atlas mraků, B)
- být věrný jako pes
 - *Mám úžasně zvrácený smysl pro humor, jsem věrná jako pes, mám roztomilý kukuč, malý kozy, ale v posteli jsem jako utržená ze řetězu, a ty jsi taky věrný jako pes, Bene, takže mě miluješ.* (Divoši, B)

- jako prašivý pes
 - *„Už mám plný zuby toho, že se mnou všichni jednají jako s prašivým psem. Na mou duši.“ „Tak se jako prašivej pes přestaň chovat.“*
(Milenec z temnot, B)
- jako zbitý pes
 - *Cítil se jako zbitý pes, píchalo ho v kříži a v hlavě mu hučelo.* (Kletba čachtické paní, B)
- zabít někoho jako psa
 - *Řekne, že ty dva ji chtěli normálně zabít jako psa a mě by taky zabili.*
(Červená a bílá, B)
- zacházet jako se psem
 - *Pět let se jim snažila zalíbit a stejně s ní zacházeli jako se psem, jehož nejde dost dobře vychovat.* (Dvanáct kmenů Hattiiných, B)
- běhat za někým/něčím jako pes
 - *Hostovali jste tu měsíc, běhal jsem za ní jako pes.* (Dvanáct způsobů mizení, B)
- otrást se jako pes
 - *Otrásl jsem se jako pes a se cvakajícími zuby jsem plaval přes záliv.* (Má sestřenka Rachel, B)
- jako pes u boudy
 - *Jenže prozatím žiju jako pes u boudy.* (Život mi vzal BAM, OL)
- jít jako psovi pastva
 - *Říkají, že mi draní jde jako psovi pastva, a tak se stočím s naší kočkou do starého plyšového křesla, ve kterém odpočívají tlust'oši, když jim babička vysaje krev, a se zavřenýma očima poslouchám.* (Po strništi bos, B)

- páchnout jako zmoklý pes
 - *Když pohnula hlavou, aby se nadechla mezerou mezi prkny, její vlasy mě pošimraly na nose. Páchla jako zmoklý pes. (Město zlodějů, B)*

- rvát se jako psi
 - *„... Den co den je to úplně stejné: přesně v devět nám zničehonic rupne v bedně a začneme se rvát jako psi...“ (Louh na báby, B)*

- vyhnat někoho jako psa
 - *Vyhnyaly ji z chýše jako psa. (Sága z Valhally, B)*

- zkusit jako pes
 - *Nemluvím o něm, protože jsme spolu nevyrostali, protože ho adoptovali kdovíjaký kretonu, a on zkusil jako pes a teď dřepí v lochu, rozumíš? (Krásné zlo, B)*

- být hladový jako pes
 - *Představte si, že jste hladoví jako pes, posadíte se ke stolu, chopíte se velkého štamprlete s jalovcovou a zajíte to horkou slaninou s křenem. (Podvodníci z nouze, B)*

- být jako na psa
 - *FLAŠINETÁŘ (sbírá se): Svatej Antoničku, ty to vidíš! Jsou na člověka jako na psa. K čemupak tu republiku máme, s takovejma... (Medvědí tanec, B)*

- být na sebe jako psi
 - *„Lidi jsou na sebe jako psi. Šikana a kdovíjaké další hrůzy. Zastrášování a ústrky. ...“ (Provokatér, B)*

- být někoho jako psů
 - *Rodové jméno zřejmě pochází z německé charakteristiky obecného rozšíření psinečků: hundgemein – je jich všude jako psů... (Rostliny luk a pastvin, OL)*

- být platný jako pes v kostele
 - *..., až pan Oton vytřel poslední patronu a řekl, hotovo, fertyk a padla, a přitom mne pochválil, že jsem mu nebyl platný jako pes v kostele a budu určitě dobrý štrajchpuďlík. (Cinkvoko a jiné texty o školení za školou, B)*
- honit někoho jako psa
 - *„Přestaneš mě už konečně stresovat?! Honíš mě jako psa a já se vůbec nemůžu soustředit!“ (Lekce filmu, OL)*
- jako psovi kost
 - *Tu máš, tohle ti hodim na schody, jako psovi kost, abys věděla, kam v životě patříš. (Červená a bílá, B)*
- odkopnout někoho jako psa
 - *„Odkop mě jako psa, rozumíš,“ začal mi pršet na hlavu Irenin hlas, „vyměnil mě jako obnošenej kabát, ...“ (Rok perel, B)*
- otřepat se jako pes
 - *...všechno je to jen tělo velikého chlupatého pavouka vykoupaného v krvi který se teď otřepal jako pes... (Siamský příběh, B)*
- pojit jako pes
 - *Mozart, který byl tehdy v Paříži, napsal svému otci: „Už možná víš, že ten bezbožný arciničema Voltaire posel jako pes, jako zvíře – to má za odměnu!“ (Žádný důvod k obavám, B)*
- třást se jako pes
 - *A navíc jsem si zapomněla vzít do koupelny ručníky, třesu se jako pes a našlapuju po špičkách přes halu k prádelníku v pokoji, který kdysi patřil mně a Sverkerovi. (Ta, kterou jsem se nestala, B)*

- výt jako pes u boudy
 - *Ale já jsem u toho oriona vyl jako pes u boudy, každá minuta byla pro mne hodinou a každá další hodina celou věčností, ... (Obrazy v hlubině času, B)*
- zastřelit jako prašivého psa
 - *...i kdyby se později ukázalo, že je to vlkodlak, a museli ho přede mnou na ulici zastřelit jako prašivého psa. (Jak být ženou, B)*

8.2 Korpus SYN2015

Korpus SYN2015 po námi zadaném dotazu s komponenty *pes* a *jako/jak* vytvořil seznam se 1 166 příklady, čímž poskytl doposud nejvíce výsledků přirovnání, v nichž je užito zooapelativum. Nejčastěji se ve výčtu vyskytovalo přirovnání *být nervózní jako pes*.

- být nervózní jako pes
 - *Někdo je před utkáním nervózní jako pes, já nikdy. (Sport magazín, P)*
- věřit jako pes
 - *Žena věří jako pes, natahuje vzduch kolem mě. (Případ Vincent Franke, B)*
- být jako pes a kočka
 - *Jsou jako pes a kočka. To se často říká, když někdo někoho nesnáší. (Blesk, P)*
- být oddaný jako pes
 - *Zahrnoval mě jakousi oblemptanou láskou, kterou jsem ignoroval. Byl oddaný jako pes. (Sarabanda, B)*
- dřít jako pes
 - *Když přišel do práce a uviděl tam Anastasia, jak dře jako pes, cítil se mnohem lépe. (Deník ctihodné prostitutky, B)*

- následovat někoho jako pes svého pána
 - *Osvobozený trubadúr je s odstupem následoval jako pes svého pána, hladový, vyčerpaný a přesto dychtivý.* (Ordál, B)

- skučet jako pes
 - *Používá nápoje lásky, takže se jí velký generál plazí u nohou a skučí touhou jako pes.* (Velká kniha římských detektivek, B)

- čekat na pochvalu jako pes
 - *„Je,“ odpověděl Vance a cítil se jako naprostý příkyvovač, otrocký brusič a voskovač, který čeká na pochvalu jako pes – a překvapilo ho, že se mu ten pocit, který v životě ještě nikdy nezažil, docela líbí.* (Čtyři trny z Kilimandžára, B)

- čenichat jako pes
 - *Začínal si pokrmy, které jsem mu předkládala, prohlížet trochu podezřívavě, čenichal nad nimi jako pes.* (Sladká vůně bolehlavu, B)

- bát se jako psi, když na ulici auto střelí do výfuku
 - *Dokonce i děcka v jeho věku, která se do sousedství odněkud přistěhovala, se ho začala rychle stranit a bála se ho asi jako psi, když na ulici auto střelí do výfuku.* (Síň slávy mistrů fantasy 1, B)

- bloumat někde jako pes po smetišti
 - *Šťastlivci vyprávěli divy o jejím milostném umění, a když jim bez obalu a nekompromisně řekla, že už ji unavuje s nima šoustat, a dala jim kopačky, celý tejdny bloumali kolem jejího baráku jako psi po smetišti.* (35 mrtvých, B)

- být jako psi, kteří občurávají patníky
 - *Proč si firmy musí všechno označovat svým logem? Jsou jako psi, kteří občurávají patníky.* (Nonstop knihkupectví pana Penumbry, B)

- být krotký jako pes
 - *Krotký jako pes, dravý jako sup, suchý jako zvadlý list, mlaskavý jako příboj vln, prskavý jak když kolčí oheň šířá.* (Osobnosti Lidových novin, OL)

- být nešťastný jako pes
 - *Byla bych nešťastná jako pes a nevím, jestli by to nějaký básničky vytrhly.* (Oněgin byl Rusák, B)

- být potrhaný jako pes od čubky
 - *Jste oblečenej tak, jako by před chvílí vás přejelo auto a nic se vám nestalo... jste potrhanej jako pes od čubky... pokusil jsem se žertovat...* (Velké ceny, OL)

- být servaný jako pes
 - *„Já jsem dneska vole servanej jako pes, udělej mi prosím tě kafe,“ řekne mi často po návratu z práce.* (Překvapení, P)

- být vnímavý jako pes
 - *„Děti jsou vnímavé. Jako psi. Poznají zlo i tam, kde ho dospělí třeba ani nevidí.“* (Září, B)

- být vycvičený jako pes
 - *Ve svém ateliéru choval spoustu zvířat včetně orla, havrana, mnoha hadů a dikobraza, který byl vycvičený jako pes a o nohy hostů sedících kolem stolu si občas otíral ostny.* (Věda mistra Leonarda, OL)

- cítit jako pes
 - *Čistou vodu cítil už z dálky jako pes.* (Zrcadlovky, B)

- cítit se jako pes živořící za elektrickým ohradníkem
 - „*Když jsem byla malá, cítila jsem se jako pes živořící za elektrickým ohradníkem. Až na to, že máma ohradník neustále přemísťovala. Nebyla jsem si jistá, kam až můžu zajít, aniž dostanu ránu. Byla blázen, Ello.*“ (Citlivá místa, B)

- cítit se osamělý jako pes opuštěný svým pánem
 - *Docela si dovedu představit, jak se otrokyně cítila osamělá, jako pes opuštěný svým pánem.* (Hadriánův val, B)

- držet při sobě jako psi
 - „*Drželi jsme při sobě asi jako psi,*“ zuřil Robert Lang. (Sport magazín, P)

- funět jako pes
 - *Seskočila jsem z mola na kameny a funěla jsem jako pes, nedokázala jsem ovládnout dech ani tělo, v prsou mi pumpovala pumpa a já nebyla schopna zavřít pusu.* (Na Sibiř, B)

- hlídat si někoho/něco jako pes svou kost
 - „*Tvůj bratr si ji hlídá jako pes svou kost, to je vidět. Ten jeho pohled! Nechtěl bych se s ním kvůli ní dostat do křížku.*“ (Největší rytíř, B)

- lísat se jako pes
 - *Byla fakt kus, jenže mi nikdy nechtěla dát, ale tentokrát se ke mně lísala jako pes.* (35 mrtvých)

- mít se rád jako pes s kočkou
 - *Ale řekla jsem mu taky svý, co se ode mne dozvěděl, to si za čepici nedal, a od té doby se máme rádi jako pes s kočkou, ...* (Cinkvoko a jiné texty o školení za školou, B)

- mrznout jako pes
 - *Už jsem mrznul v bytě jako pes.* (Orchestrion v hlavě, B)

- nacpat něco někomu do krku jako psovi
 - *Muž se svalnatýma rukama, které páchly po železe, mu stiskl nos a další mu prášky nacpal do krku jako psovi. (Mánie, B)*

- naslouchat s hlavou nakloněnou jako pes
 - *Techotl přestal tančit a znovu naslouchal s hlavou nakloněnou na stranu jako pes a v jeho odpudivé tváři zřetelně zápasil triumfální výraz s výrazem strachu. (Barbar Conan, B)*

- nedržet slovo jako pes půst
 - *Řezník Ferda Gröschel nedržel slovo jako pes půst, ale hned druhý den v poledne, sotva jsem přišel ze školy a naobědval se, zaklepal v předsíni na kuchyňské dveře, ... (Cinkvoko a jiné texty o školení za školou, B)*

- nechat někoho bez pomoci jako psa
 - *Dvě hodiny mě nechali jako psa bez pomoci, abych se plazil po dlažbě a chladil si tak obličej. (Mladá fronta Dnes, P)*

- někomu se zatočí hlava jako psu, který by se chtěl kousnout do vlastního ocasu
 - *Leinsdorf: Když se na to člověk dívá s odstupem, pak se mu z toho zatočí hlava jako psu, který by se chtěl kousnout do vlastního ocasu. (Muž bez vlastností, B)*

- obíhat dokola jako pes točící se vzteky za svým ocasem
 - *Ostatní psi se ihned přidali a jejich štěkot obíhal dokola jako pes točící se vzteky za svým ocasem. (Knihovna, B)*

- odejít poslušně jako pes
 - *Ptám se sama sebe, proč jsem se oblékla a odešla s ním poslušně jako pes nebo tak něco, prostě dobrovolně. (Good night, Džerzy, B)*

- pohlížet s očekáváním jako pes čekající na pamlsek
 - *Harry Norreis na něj pohlížel s očekáváním jako pes čekající na pamlsek. (Největší rytíř, B)*

- přijít poslušně jako pes
 - *Jenže ta se po těch slovech chvatně vyprostila a pískla na Minny , která přišla poslušně jako pes. (Na Větrné hůrce, B)*

- přilákat někoho jako psa
 - *Kdybych ji tak mohl přilákat jako psa! (Už nikdy spánek, B)*

- připadat si jako pes, který přišel o čich
 - *Parts si připadal jako pes, který přišel o čich, a vzdal se. (Čas ztracených holubic, B)*

- rozutést se jako psi bez pána
 - *Dav se jako psi bez pána rozutekl na všechny strany, mrtví zemřeli, zranění trpěli zraněními, zbytek mohl jen vzít nohy na ramena... (Bible osamělého člověka, B)*

- schovat se jako pes do boudy před bouřkou
 - *Schovala jsem se jako pes do boudy před bouřkou. (Pravda a báseň Evy Kantůrkové, OL)*

- slintat jako pes
 - *Tom přešel na druhou stranu ulice směrem k penzionu a snažil se nebrat na vědomí výpary, ze kterých slintal jako pes. (Mapa času, B)*

- smrdět jako pes
 - *Sloučenina, o které si většina žáků z hodin chemie pamatuje kromě vzorce H₂S ještě stručnou charakteristiku „smrdí jako pes“, je ještě toxičtější než oxid uhelnatý a jedovatostí se hravě vyrovná kyanovodíku. (Vesmír, B)*

- spát na zemi jako psi
 - *„Vyskoč ze země a do postele. Nespíme tu na zemi jako psi, slečno Hendricksová.“ (Panoptikum, B)*

- střežit něco jako pes
 - *Musím se o ně celou dobu starat. Vytvářet je. Střežit svoje hranice jako pes.* (Plačící Zuzana, B)

- uhánět jako pes utržený ze řetězu
 - *Vozík nadskakoval na skalnatém podloží, pozvolna nabíral rychlost a Josefovi uhánělo srdce jako pes utržený ze řetězu.* (Otcové a bastardi, B)

- umřít sám jako pes
 - *Sid umřel sám, jako pes.* (Kurt a Sid, B)

- utrácet někoho jako psy
 - *Pojem „zmenšovat utrpení“ ovšem chápala tak, že bude své pacienty utrácet jako psy.* (Tak trochu šílení, B)

- válet se po zemi jako pes, kterému někdo nasypal do očí pepř
 - *Obluda při úpatí skály se válela po zemi jako pes, kterému někdo nasypal do očí pepř.* (Barbar Conan, B)

- vrhat se k nohám jako pes
 - *Ted' vytryskl z trapnosti jejího breku a jako pes se vrhá Matthesovi k nohám.* (Neumřeš, B)

- vrhat vzteklé pohledy jako pes zahnaný do kouta
 - *Vrhal kolem sebe vzteklé pohledy jako pes zahnaný do kouta a přecházel sem a tam, ale o nic se nepokusil.* (Velká kniha římských detektivek, B)

- vrhnout se něco jako pes na misku s obědem
 - *Seděl jsem u jednoho ze společných stolů v jídelně a musel jsem se hodně držet, abych se na talíř nevrhl jako pes na misku s obědem.* (Bílý náčelník, B)

- žít jako pes
 - *Jen smutek a samota člověka, jemuž je dvacet let a má pocit, že žije jako pes.* (Lidové noviny, P)

- žít jako pes u boudy
 - *Jenže prozatím žiju jako pes u boudy.* (Život mi vzal BAM, OL)

9 Lexikalizovaná přirovnání s komponentem *prase*

9.1 Korpus *SYN2015_fr*

Lexikalizovaných přirovnání s výrazem *prase* korpus *SYN2015_fr* našel a automaticky označil celkem 20, ta byla použita v různých kontextech ve 127 příkladech, s tímto počtem výskytů tak představuje nejčastěji používané domácí zooapelativum. Podobně jako u užití zooapelativa *pes*, tak i zde se vyskytly případy, kdy v levé části přirovnání, tedy před komparátorem, byla použita slova stejného či podobného sémantického významu lišící se svou lexikální příznakovostí, např. *být opilý* (neutr.)/*ožralý* (zhrub.)/*zlitý* (zhrub.) *jako prase*.⁶²

Stejně jako tomu bylo u lexikalizovaných přirovnání s komponentem *kráva* (viz proces desémantizace), tak i v tomto případě korpus *SYN2015_fr* automaticky určil slovní spojení *jako prase* za přirovnání. V mnoha kontextech je využito pro označení vysoké intenzity,⁶³ najdeme zde však i příklady, v nichž spolu s výrazem před komparátorem (tento výraz už ovšem není nástrojem FRANTA označen jako jeho součást) nabývá odlišných a samostatných významů: *krvácet jako prase*; *chrochtat jako prase*; *podříznout někoho jako prase*; ⁶⁴ ...

Obdobné seznamy přirovnání nabízejí také slovníky F. Čermáka a E. Mrhačové, navíc uvádějí např. *psát jako prase*; *sluší mi to jako praseti náprsenka*; *koukat jako prase po první ráně*; *(je tam) krve jako když (za)píchne prase*.

- být tlustý/vypasený/vyžraný jako prase
 - *Přece není možné, aby si úspěšný a atraktivní muž něco začal s holkou tlustou jako prase!* (Týden, P)
 - *Byl nepohledný, vypasený jako prase, neuměl ani slovo česky.* (Překvapení, P)
 - *No, co vám budu povídat, je vyžranej jako prase, ale to je jedno, choval se ke mně mile.* (Láska je slípka, B)

⁶² Avšak ne všechny podoby těchto lexémů najdeme ve slovníku F. Čermáka či E. Mrhačové, např. přirovnání *(být) zlitý jako prase* a *(být) vyžraný jako prase* nenabízí ani jeden ze slovníků.

⁶³ *Slunce to posralo, svítí jako prase.* (Světové krimipovídky, B)
„V Itálii je to mafie jako prase,“ usmívá se trpce žokej. (Euro, OL)

⁶⁴ Tato přirovnání jsou uvedena v seznamu z korpusu *SYN2015*.

- být jako prase
 - „*Jsem jako prase. Jsem vyštavený. Dám si sprchu a pak se na chvíli natáhnu.* (Věnečky, B)

- chovat se jako prase
 - *Přestože jsem Magdu znala sotva hodinu a prohodila s ní pár vět, věděla jsem přesně, co je zač: ordinérní týpek, kterej si zakládá na vzorném držení těla a příboru, zatímco v mezilidských vztazích se chová jako prase.* (Rok perel, B)

- potit se jako prase
 - *Je mi špatně a potím se jako prase, moc cigaret a málo morfinu.* (Případ Vincent Franke, B)

- vypadat jako prase
 - *"A kterýpak," ptal se Mogadon Tupan, "je tvůj syn? Ten vysoký kluk, co vypadá jako prase, s vytetovaným kostlivcem a červeným děsovcem?"* (Jak vycvičit draka, B)

- bolet jako prase
 - *Rozšklebená rána se táhne od palce přes celou dlaň až k zápěstí. Bolí to jako prase.* (Moře klidu, B)

- mít se/žít si jako prase v žitě
 - „*Pan ministr je asi blázen. Tohle není normální, a až nám zvýší teď DPH, půjdeme se úplně pást. Jediný, kdo se má jako prase v žitě, je on!*“ řekl Aha! invalidní důchodce Milan Šíma. (Aha!, P)
 - „*Všichni si žijí jako prasata v žitě, ale jiné by pořád poučovali... Jen strkají nos do věcí, do kterých jim nic není.*“ (Kletba čachtické paní, B)

- být opilý/ožralý/zlitý jako prase
 - *Spojení opilý jako prase je živé například i ve slovenštině, v polštině, v bulharštině, v litevštině nebo ve francouzštině.* (Literární noviny, OL)
 - *Byli samozřejmě ožralý jako prasata.* (Gestapo, B)

- *Jako obvykle byl zlitý jako prase.* (Jobova zvěst, B)
- potřebovat něco jako prase drbání
 - *Myslím si, že ve skutečnosti to, co teď prožíváme, je vykročením z izolace, něco, co už vizuální umění potřebovalo jak prase drbání.* (Alfa Centauri, B)
- válet se jako prase
 - *Koukej něco dělat, válíš se tu jako prase.* (Hliněné dny, B)
- cpát se jako prase
 - *...zvedá se mi žaludek, zase jsem se ráno přejedla, jestli se budu pořád cpát jako prase, tak nikdy žádného chlapa nenajdu, ...* (Hrubá marže, B)
- dálka jako prase
 - *Úplně se třesu, abych tam nemusel jet, soudruhu, vole, je to dálka jako prase.* (Reflex, P)
- jet/jezdit jako prase
 - *Mirek jede jako prase, ale na to jsou všichni dávno zvyklí.* (K moři, B)
 - *„Jezdí tím svým terénním autem jako prase. Je to hulvát, Sverre. A tak divně se dívá. Tak nějak divoce. Ty sis toho nevšiml?“* (Provokátér, B)
- být těžký jako prase
 - *„Je těžká jako prase,“ zafuněla dívka, která ji podpírala, a otřela si rukou čelo.* (Žena lamželezo a polykač ohně, B)
- být líný jako prase
 - *Lidé jsou líní jako prasata.* (Z literární pozůstalosti, B)
- funět jako prase
 - *Pinky jí řekl, že je pitomá, měl už úplně propocené tričko, funěl jako prase a volal: „Já jsem Martina Navrátilová, a ty?“* (Vzpomínky na jednu tancovačku, B)

- ožrat se jako prase
 - *A ožrala se jako prase.* (Oněgin byl Rusák, B)

- být špinavý jako prase
 - *Několikrát spolu spadli a oba dva už byli špinaví jako prasata v očích kolemjdoucích.* (Povídky, B)

- mít nervy jako prase
 - *Kouč Zdeněk Vitek zaťal pěst a přiznal: „Měl jsem nervy jako prase.“*
(Mladá fronta Dnes, P)

- smrdět jako prase
 - *Dyť smrdí jako prase, marně na sebe leje kolínskou vod rána do večera!*
(Satanské tango, B)

9.2 Korpus SYN2015

286 případů, v nichž bylo užito spojení výrazů *prase* a *jako/jak*, nabídl korpus SYN2015. V tomto seznamu můžeme najít pár významově stejných přirovnání, která se shodují s příklady z korpusu SYN2015_fr, v němž však nalezena a automaticky označena nebyla, např. *být utahaný jako prase* odpovídá *být unavený jako prase*.

- krvácet jako prase
 - *Krvácel jsem jako prase a obě starší rány nesnesitelně pálily.* (Osení v bouři, OL)

- chrochtat jako prase
 - *Host si vzal sendvič z talíře před námi a začal z něj ukusovat obrovská sousta, ani se neobtěžoval zavřít pusou, chrochtal u toho jako prase, celé kusy chleba a sýra mu padaly na kolena i na mě.* (Plačící Zuzana, B)

- zapíchnout někoho jako prase
 - *„Jestli se vrátí, zapíchnu ho jako prase. Spinkej.“* (Citlivá místa, B)

- být bachratý jako prase před zabijačkou
 - *Byla bachratá jako prase před zabijačkou.* (Na řadě je Max, B)
- být blažený jako prase
 - *Řeknu vám, ten je blažený jako prase!* (Lačnost, B)
- být utahaný jako prase
 - *Ježíšikriste, jsem utahanej jako prase.* (Facka, B)
- být vykalený jako prase
 - *„Čin-čine, nesar! Jsi vykalenej jako prase.“* (Buzícci, B)
- držet něco jako prase lžici
 - *Jarda držel trojúhelník jako prase lžici, prohlížel si jej, jako by jej viděl poprvé v životě, ...* (Cinkvoko a jiné texty o školení za školou, B)
- houpat se jako prase na řeznickém háku
 - *Najednou jsem jasně viděla, jak by Storm vešel do pokoje a našel mě tu, zmodralou a povolenou, houpající se na provaze jako prase na řeznickém háku.* (Po Valentýnu, B)
- libovat si v něčem jako prase ve sračkách
 - *Protože ty tu práci evidentně miluješ – smrdíš válkou, smrtí a mučením, a libuješ si v tom jako prase ve sračkách.* (Gestapo, B)
- pařit se jako prase po porážce
 - *Pustím si naplno topení a doma ve sprše se opět pařím jako prase po porážce, tentokrát však už cíleně.* (Instinkt, P)
- podříznout někoho jako prase
 - *Ted' mě podřízneš jako prase.* (Freya, B)

- přehrabovat se v něčem jako prase v bukvicích
 - *Proč by se měla přehrabovat v minulosti jako prase v bukvicích?* (Sedm dní bez, B)

- řvát jako prase na porážce
 - *„Řval jsi jako prase na porážce.“* (Vypravěči amerického Jihu, B)

- vléct nohy jako prase, kterému se nechce pod kudlu
 - *Tlustého staříka odtahují nakonec čtyři vazouni, nohy vleče po zemi jako prase, kterému se nechce pod kudlu, dupání jejich kroků se rozléhá řadami mlčících přihlížejících, takto ho táhnou celým sálem až před tribunu, ...* (Bible osamělého člověka, B)

- žrát jako prase
 - *A taky smrděli, žrali jako prasata u žlabu, hulákali a nosili helmy z amerického fotbalu, aby si ještě víc nepoškodili hlavu.* (Tak trochu šílení, B)

10 Lexikalizovaná přirovnání s komponentem *slepice*

10.1 Korpus *SYN2015_fr*

Po zadání dotazu s bázovým slovem *slepice* poskytl korpus *SYN2015_fr* 4 přirovnání s celkovým počtem 10 výskytů. Tomuto seznamu dominuje přirovnání *jako zmoklá slepice*.

Všechna přirovnání se zoopelativem *slepice* uvedená ve slovnících F. Čermáka a E. Mrhačové najdeme v korpusu *SYN2015_fr*, popř. korpusu *SYN2015*.⁶⁵

- jako zmoklá slepice
 - *Smutné bylo jen to, že věnečky po chvíli moře vynášelo zpět na břeh, kde se povalovaly na hromadách jako zmoklé slepice.* (Bublina, B)

- jít po něčem jako slepice po flusu
 - *Vlastně jsem zvrhlik, baví mě to špatný, maléry, průsery, temnostě, jdu po tom jak slepice po flusu.* (Jako pták na drátě, OL)

- kdákat jako slepice
 - *..., kdáká jako slepice, klape jako čáp, kráká jako havran, švitoří jako vlaštovka, štěbetá jako vrabec... Příroda mluví naším německým jazykem ve všech věcech, které samy produkují zvuky, ...* (Právo (n)a předsudek, B)

- usadit se jako slepice na hřadě
 - *Jako slepice na hřadě se všichni usadili vedle sebe na lavici v kuchyni a koupali si nohy v pěti stejných umývadlech, která jim Jacques naplnil vodou s trochou sody.* (Úterní ženy, B)

⁶⁵ Korpus *SYN2015* na rozdíl od korpusu *SYN2015_fr* našel i přirovnání *ošklubat někoho jako slepici a sedět jako slepice na vejcích*.

10.2 Korpus SYN2015

Celkem 116 příkladů nabídl korpus SYN2015, v nichž se vyskytuje název domácího zvířete *slepice* společně s výrazy *jako/jak*. Z těchto výsledků se v korpusu poměrně často objevovaly i ty výrazy, jež byly použity v jejich doslovném významu.⁶⁶

- kvokat/zakvokat jako slepice
 - *Kvokaly jako slepice, jely po tobě jako divé.* (Příběhy z temné komory, B)
 - *Z velikého smutku zakvokal jako slepice.* (Stvoření Ranga Dunga, B)

- pobíhat jako slepice
 - *Ale to přece není důvod, aby tu všichni pobíhali jako slepice, která neví, kde má snést vejce.* (Pekařský učedník ze Znojma, B)

- zaříznout někoho jako slepici
 - *„Zaříznu tě jako slepici!“* (Dobrý den s kurýrem, P)

- být hloupý jako slepice
 - *Markýz... spí jako dudek a je hloupá jako slepice...* (Marcolfa, B)

- cítit se jako slepice s uťatou hlavou
 - *Takhle se právě teď cejtím, jako slepice s uťatou hlavou, která z posledních sil běhá po dvoře.* (Červená a bílá, B)

- chovat se jako slepice
 - *„Stávají se z nás naše matky. Určitě jsme se taky ke starším ženským chovaly jako slepice, když jsme byly mladé.“* (Facka, B)

- klovat jako slepice
 - *válce u Wiesnerů nikdo nemluvil, hostitel si to nepřál, ale všechno bylo nějak v nepořádku: lidé se trhaně pohybovali po místnosti, klovali z talířů jako slepice, nervózně rozbíjeli nádobí a skákali si do řeči.* (Listy Markétě, B)

⁶⁶ *Možná to bylo tím, jak slepice vzlétaly a tloukly křídly do drátěného pletiva, když jsme při hledání vajíček otevřeli dveře od jejich výběhu, ...* (Světlé dny, B)

- naklonit hlavu jako slepice zmatená vlastním vajíčkem
 - *Nejdřív naklonila hlavu jako slepice zmatená vlastním vajíčkem.* (Sladká vůně bolehlavu, B)
- oškubat někoho jako slepici
 - *"Já to sice taky moc neumím, ale tady jsou na to zvyklí. Takhle nás oškubou jako slepice."* (Tajná zahrada lásky, B)
- sedět jako slepice na vejcích
 - *Jiní lidé vydávají každý rok jednu knihu, ale ty si na tom zatraceném spise sedíš jako slepice na vejcích...* (Spinoza z Trhové ulice, B)
- sedět na bidle jako slepice
 - *Důležité je, aby mladí hráči neseseděli na bidle jako slepice a dostali prostor na ledě.* (Sport, P)
- zobat jako slepice
 - *„Ten si neodpustím, zvláště při televizi. Zobám, zobám jako slepice. Pak se s hrůzou kouknu – a mísa je prázdná. Ale už jsem si dala předsevzetí, že popcorn přestanu kupovat,“ slibuje Marcela Holanová.* (Pátek Lidových novin, P)

11 Aktualizace frazémů

Termínem aktualizace⁶⁷ v širším slova smyslu rozumíme vědomé vybočení z běžného užívání jazyka, jedná se o „inovaci ustálené sémantiky a formy jazykového znaku, a to včetně všech konotací, které má“.⁶⁸

Aktualizaci frazému lze chápat jako „formu frazému, v němž se aktuálně, subjektivně, individuálně, autorsky či jednoduše řečeno neuzuálně zasahuje do složené frazeologické jednotky, do její stavby tak, že se tímto zásahem mění, modifikuje nebo specifikuje význam frazému, nebo alespoň ustálený způsob jeho ztvárnění“.⁶⁹

Frazeologické aktualizace vznikají na základě potřeby ozvláštnění textu či vyjádření humoru, nadsázky a ironie. Takové aktualizace se mohou postupem času stát běžným a častým prostředkem, čímž dojde k jejich zautomatizování a vytvoření nové ustálené jednotky. Jak uvádí M. Čechová (1984) „aktualizace tak může podněcovat vývoj ve frazeologii, je jejím dynamizačním faktorem“.⁷⁰ Velmi často jsou ovšem aktualizace využívány pouze pro potřeby určitého textu, čímž získávají okazionální a individuální charakter. Celá oblast aktualizací je značně rozsáhlá, včetně samotných zásahů do frazeologických jednotek, které se mohou objevovat například v rovině lexikální, morfologické či syntaktické. Nejčastěji se s aktualizovanými podobami frazémů setkáváme právě u přirovnání, u nichž je autorovi nabízena široká škála možností k uplatnění jejich kreativity.⁷¹

11.1 Vybrané ukázky možných aktualizací

V průběhu analýzy excerpovaného materiálu jsme se často setkávali s nevšedními podobami přirovnání, pro ilustraci jsme se rozhodli uvést takové případy, které lze považovat za možné aktualizace, v nichž je sémantika a pragmatika shodná s nějakým jiným ustáleným srovnáním, jen je jinak formálně naplněna. Všechny aktualizace, které

⁶⁷ Opak aktualizace představuje tzv. automatizace, „tj. užití výrazového prostředku ve shodě se stylovou normou.“ (Krčmová, 2017)

⁶⁸ KRČMOVÁ, Marie. Aktualizace. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online]. 2017 [cit 2019–06–04]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/AKTUALIZACE>

⁶⁹ MLACEK, Jozef. *Tvary a tváre frazém vo slovenčině*. Bratislava: STIMUL, 2001, s. 135.

⁷⁰ ČECHOVÁ, Marie. Dynamika frazeologie. In: *Naše řeč*, 69 (4), 1986, s. 182.

⁷¹ JANOVEC, Ladislav. Nevětné frazémy v nové slovní zásobě. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2005, s. 154–155.

jsme porovnali s ustálenými přirovnáními⁷², jež nabízí Čermákův *Slovník české frazeologie a idiomatiky*, I. *Přirovnání*, jsme čerpali ze vzorku získaného z korpusu *SYN2015*, neboť právě tato verze poskytuje korpusová data bez limitujícího nástroje k automatickému vyhodnocování frazeologických jednotek. Bližšímu zkoumání jsme podrobili několik příkladů, které řadíme podle našeho názoru k těm zvláště kreativním.

11.1.1 *Býk*

Přirovnání *připadat si jako býk v obchodě se sklem*⁷³, vyjadřuje že se dotyčná osoba cítí neohrabaně, nešikovně. Z ustálených přirovnání tomuto významu odpovídá např. *být/chovat se apod. jako slon v porcelánu; být jako motovidlo; mameluk, ...*

*Věřit někomu jako býku, kterého držíte za ocas*⁷⁴ znamená, že někomu nevěříte, protože s největší pravděpodobností jednáte s nevyzpytatelnou osobu. Jako příklad ustálené přirovnání vyjadřující nedůvěru vůči někomu/něčemu můžeme uvést: *být jako nevěřící Tomáš*.

11.1.2 *Kočka*

U přirovnání *být spokojený jako kočka nad miskou smetany*⁷⁵ je čtenáři jasně nabízen jeho význam. Pokud bychom v seznamu ustálených přirovnání hledali takové, jež vystihuje spokojenost, nalezneme: *mhouřit oči jako kocour/kočka, přist jako kočka*.

Dále si u názvu domácího zvířete *kočka* v příkladech nalezených v korpusu *SYN2015* nalezených příkladech, můžeme všimnout až nápadného počtu přirovnání, ve kterých jsou v různých kontextech přirovnávány kočičí oči. Čermákův slovník nabízí následující dvě: *mít oči jako kočka*, které znamená, že má někdo dobrý zrak a *svítit očima jako kočka* vyjadřující radost, touhu či příjemné očekávání. Právě druhému přirovnání jsou významově nejbliž námi vybrané aktualizace: *někomu se blýskají oči*

⁷² V jazykovém materiálu z korpusu *SYN2015* nalezneme mnoho dalších neobvyklých přirovnání. V podkapitole **Vybrané ukázky možných aktualizací** jsme uvedli a komparaci provedli pouze u těch příkladů, u kterých lze hledat odpovídající ekvivalent právě mezi ustálenými přirovnáními, tedy těmi, která jsou registrována ve slovníku. Naproti nim stojí přirovnání neustálená, „která vznikají a zanikají podle momentální potřeby a schopnosti mluvčího podobnost vnímat“. (Čermák, 2009)

⁷³ *Do ženských pokojů se moc často nedostanu, a kdykoli se tam náhodou ocitnu, připadám si jako býk v obchodě se sklem – mezi vším tím křehkým nábytkem a ženskými tretkami se cítím zbytečně velký a neohrabaný.* (Velká kniha římských detektivek, B)

⁷⁴ „Ved' nás,“ zavrčel Conan, „a drž se přede mnou. Věřím ti asi tak jako býku, kterého bych držel za ocas.“ (Barbar Conan, B)

⁷⁵ *Byli pryč dvě hodiny, a když se vrátili na oběd, Teddy byl promočený na kůži, Hannah podivně zamklá a lady Clementine spokojená jako kočka nad miskou smetany.* (Dům u jezera, B)

*jako kočce, když vidí myš;*⁷⁶ *někomu svítí oči jako kočce, co právě sežrala kanára;*⁷⁷ *někomu se zaleskly oči jako kočce na lovu;*⁷⁸ *někomu žhnou oči jako kočce připravené ke skoku.*⁷⁹

11.1.3 Kůň

Další zajímavá aktualizovaná podoba je *přitahovat někoho jako kůň mouchy*,⁸⁰ která tak vystřídala obvyklé: *přitahovat někoho jako magnet*. Jiným ustáleným přirovnáním užívajícím se ve smyslu někoho/něco přitahovat nebo vábit je: *slétají/stahují se k tomu jako můry ke světlu*.

Aktualizované přirovnání *cítit se nervózně jako kůň před prvním osedláním*⁸¹ zase odpovídá běžně užívaným: *být/sedět jako na břitvách; jehlách; na trní; na žhavém/řeřavém uhlí*. Tato ustálená přirovnání vyjadřují nejen nervozitu, ale také netrpělivost, popř. vzrušení.

11.1.4 Pes

Přirovnání *bát se jako psi, když na ulici auto střelí do výfuku*⁸² sděluje, že má někdo z někoho/něčeho strach. Se stejným významem se ve slovníku Čermáka objevují například tato přirovnání: *bát se někoho/něčeho jako čerta; čert kříže/svěcené vody; moru; ohně*.

Následující přirovnání *bloumat někde jako pes po smetišti*⁸³ si čtenář může v daném kontextu (viz poznámka 82) vyložit několika způsoby. Chápe-li jej příjemce v tom smyslu, že dotyční chodí v okolí bezcílně, byl by tento význam shodný

⁷⁶ *Bratr Hesychat čekal strnule na svém koni v ohrádce s očima upřenýma na vzdálený bod v aréně. Bratru Mesquiteovi blýskaly oči jako kočce, když vidí myš. Přišel signál, býček vyrazil z boxu, bratr Hesychat se vztyčil ve třemenech a vyjel, přiblížil se k levé straně zvířete s roztočeným lasem, malý hnědák držel s býčkem krok, následoval čistý chyt a vytáčení. (Drsná země, B)*

⁷⁷ *Z jaké rozkošné náruče jsi právě vyšel, srdce moje? Svítí ti oči. Jako kočce, co právě sežrala kanára. Dneska jsi opravdu přitažlivost sama. (Bílá vlčice, B)*

⁷⁸ *Zdvihla hlavu a oči se jí zaleskly jako kočce na lovu. "Dovolíš mi zůstat?" (Největší rytíř, B)*

⁷⁹ *Nakloní se přes auto a oči jí žhnou jako kočce připravené ke skoku. (Co je tvoje, je i moje, B)*

⁸⁰ *Jak se Knut postavil moři kolem 1020 Dobrý nebo špatný, každý král přitahuje pochlebníky jako kůň mouchy a král Knut ve svém bažinatém království si jich nashromáždil skutečně pěkné hejno. (Británie, B)*

⁸¹ *Na tenhle pocit nebyla zvyklá – cítila se nervózně jako kůň před prvním osedláním. (Skotské nevěsty, B)*

⁸² *Dokonce i děcka v jeho věku, která se do sousedství odněkud přistěhovala, se ho začala rychle stranit a bála se ho asi jako psi, když na ulici auto střelí do výfuku. (Sňh slávy mistrů fantasy 1, B)*

⁸³ *Šťastlivci vyprávěli divy o jejím milostném umění, a když jim bez obalu a nekompromisně řekla, že už ji unavuje s nima šoustat, a dala jim kopačky, celý tejdny bloumali kolem jejího baráku jako psi po smetišti. (35 mrtvých, B)*

s ustáleným přirovnáním *bloudit jako Ahasver*.⁸⁴ Lze si ho však vyložit i tak, že se muži pohybují v blízkosti ženina domu i po jejich rozchodu a jsou proto neodbytní, dotěrní. Této interpretaci by zase odpovídalo ustálené přirovnání *chodit kolem jako žebravý mnich*. Vyloučeny nejsou ani jiné výklady, stejně jako u přirovnání *cítit se jako pes živořící za elektrickým ohradníkem*,⁸⁵ které vnímáme především jako vyjádření pocitu nesvobody, popř. bezmoci. Z ustálených přirovnání vystihují tento význam např. *být někde jako na řetěze; ve vězení; připadat si jako vězeň; cítit se jako ve lví kleci*.

11.2 Shrnutí

Námi vybraná neobvyklá ztvárnění přirovnání, která jsme se rozhodli klasifikovat jako možné aktualizace, jsou očividnou ukázkou toho, jak vysoký stupeň rozmanitosti tato sféra poskytuje. Různorodé jsou nejenom způsoby ztvárnění frazémů, ale také jejich výklady, které mohou být v mnoha případech odlišné – závislé na kontextu či samotném příjemci. U všech aktualizovaných podob přirovnání, nacházejících v beletristických textech a výhradně v těchto jediných případech (výjimku tvoří pouze přirovnání *být spokojený jako kočka nad miskou smetany*, jež se objevilo ve dvou různých dílech odlišných autorů), je patrný jejich účel sloužící především k obohacení konkrétního textu. Nepředpokládáme proto, že by mohlo dojít k jejich ustálení. Dalším nápadným znakem, kterého jsme si u vybraných aktualizovaných podob mohli všimnout, je fakt, že všechna tato přirovnání pocházejí z beletristického typu textu, který zároveň jednoznačně představoval dominující textový druh ve zkoumaném materiálu z obou korpusů. Druhé místo zaujala srovnání z publicistické oblasti a nejméně jich bylo užito v odborné literatuře, přičemž více jak polovina přirovnání obsažená v odborných textech spadala pod data nalezená z korpusu *SYN2015_fr* a odpovídala tak především běžným formám přirovnání. Tím se znovu potvrdil hlavní cíl aktualizací spočívající v obohacení literárního díla a zaujetí vnímatele.

⁸⁴ Jedná se o postavu věčného žida, který podle pověsti neustále bloudí světem.

⁸⁵ „Když jsem byla malá, cítila jsem se jako pes živořící za elektrickým ohradníkem. Až na to, že máma ohradník neustále přemísťovala. Nebyla jsem si jistá, kam až můžu zajít, aniž dostanu ránu. Byla blázen, Ello.“ (Citlivá místa, B)

Závěr

Záměrem předkládané diplomové práce byla registrace a lingvistická analýza lexikalizovaných přirovnání s domácími zooapelativy, spočívající v šetření jejich frekvence a způsobu ztvárnění za pomoci využití dat Českého národního korpusu.

Potřebný jazykový materiál byl získán z databáze Českého národního korpusu, ze které se pro naše účely staly stěžejní dva rozsáhlé soubory textů – jazykový synchronní korpus současné psané češtiny *SYN2015* a jeho verze *SYN2015_fr*, jež obsahuje frazémovou anotaci. Po vytvoření seznamu pojmenování domácích zvířat následovala vlastní excerptce dat z korpusu *SYN2015_fr*. Na základě frekvence výskytů konkrétních zooapelativ byl vytvořen finální soupis deseti nejčastěji užitých domácích zvířat v ustálených přirovnání, mezi které se zařadili následující zástupci – *býk*, *kachna*, *kočka*, *koza*, *kráva*, *kůň*, *ovce*, *pes*, *prase* a *slepice*. Ostatním domácím zvířatům (např. *beran*, *husa*, *králík*), jež se umístila na pozicích následujících, jsme v našem výzkumu dále nevěnovali pozornost. Tento seznam se pro nás stal výchozím také při sběru dat z korpusu *SYN2015*. Vzorky získané z obou korpusů bylo nutné podrobit důkladné excerptci, neboť korpus *SYN2015_fr* disponující nástrojem FRANTA vykazuje určité nedostatky a v materiálu z korpusu *SYN2015* se objevovaly i takové příklady, které za přirovnání považovat nelze.

Po fázi sběru dat a jejich analýze jsme se dopracovali následujících výsledků: U všech zooapelativ jsme získali z korpusu *SYN2015* rozsáhlejší materiálovou základnu než z korpusu *SYN2015_fr*, což je dáno skutečností, že korpus *SYN2015_fr* obsahuje automatický nástroj FRANTA, který nalézá a automaticky označuje pouze ustálené frazeologické jednotky. Vzhledem k tomu, že tento prostředek není schopný vyhledat všechny frazémy a idiomy, konfrontovali jsme tato korpusová data se *Slovníkem české frazeologie a idiomatiky*, I. *Přirovnání* (2009) F. Čermáka a slovníkem E. Mrhačové *Zvířata v české a polské frazeologii a idiomatice* (2003). Zjistili jsme, že u všech domácích zvířat jsou inventáře ustálených přirovnání z korpusu *SYN2015_fr* ve srovnání se slovníky nekompletní. Téměř u všech zooapelativ činil rozsah nezahrnutých ustálených přirovnání do 10 jednotek, jedinou výjimku tvořilo bázevé slovo *kočka* (poskytnuté korpusem *SYN2015_fr* v 7 ustálených přirovnání), se kterým jsme ve slovnících našli trojnásobně obsáhlejší seznam, v tomto případě tak lze korpusová data označit za poměrně nedostačující. Neobsažená přirovnání s přesným počtem a ukázkami, jež nebyla korpusem *SYN2015_fr* nabídnuta, jsme uvedli u jednotlivých komponentů v každé kapitole. Jelikož nebyla komparace korpusových dat se slovníky

stěžejním bodem klasifikační práce, nebudeme se touto problematikou ve vyvozených závěrech podrobněji zabývat.

Vycházíme-li z kritéria četnosti výskytů jednotlivých domácích zvířat na základě dat z korpusu *SYN2015_fr* (viz příloha č. 4), zjistíme, že první místo s počtem 127 výskytů objevujících se ve 20 ustálených přirovnáních zaujímá zooapelativum **prase**. Nejčastěji užívaným přirovnáním s tímto komponentem se stalo *být tlustý/vypaseny/vyžraný jako prase*. Je však nutné zmínit, že v několika případech plnilo toto pojmenování funkci intenzifikátoru (ve 14 případech), i přesto si vedoucí pozici zachovalo. Během analýzy korpusových dat jsme si dále všimli, že u spojení slov *jako prase* (korpusem označené jako přirovnání s funkcí intenzifikační) se před komparátorem nacházela slova, se kterými už toto spojení funkci zdůrazňovací postrádalo a nabylo platnosti obyčejného (avšak neustáleného) přirovnání, pro ukázkou uveďme např. *krváčet jako prase a podříznout někoho jako prase*. V korpusu *SYN2015* jsme našli 286 výskytů spojení slov *jako/jak* a *prase*, přičemž se zde objevila i taková, jež mají totožný význam s ustálenými přirovnáními z korpusu *SYN2015_fr*, odlišující se však svým stylovým příznakem (př.: korpus *SYN2015_fr* – *cpát se jako prase*; korpus *SYN2015* – *žrát jako prase*).

Druhé místo se 109 výskytů patří komponentu **pes**, který se objevil ve 33 ustálených přirovnáních. Tím mu mezi ostatními zvířaty náleží prvenství jako nejvýraznějšímu motivačnímu zdroji (viz příloha č. 5). Nejčastějším přirovnáním bylo *jako zpráskaný pes*, u kterého si můžeme povšimnout, že jeho levá strana není pevně stanovená – relátor tak může v závislosti na kontextu variovat (např. *být/cítit se/vypadat ad.*). S tímto jevem jsme se setkávali i u jiných přirovnání. Korpus *SYN2015* nabídl v tomto případě dokonce 1 166 nálezů, čímž si výraz *pes* se zřetelným náskokem získal první místo, tentokrát však ve frekvenci výskytů poskytnutých korpusem *SYN2015* (viz příloha č. 6). Obsáhlému seznamu dominovalo přirovnání *být nervózní jako pes*.

Následujícím nejčastěji používaným komponentem bylo zooapelativum **kráva**, u něhož jsme se stejně jako u *prasete* setkali s přibližně 7 případy z celkových 81 výskytů, ve kterých bylo spojení slov *jako kráva* použito ve významu intenzifikačním. Také zde jsme se nemohli zcela spolehnout na automatický nástroj FRANTA, neboť jsme před spojením výrazů *jako kráva* našli relátory, se kterými už toto spojení nejen pozbývalo funkce intenzifikátoru, ale i takové, se kterými tvořilo ustálená přirovnání a našli jsme je i ve slovnících F. Čermáka a E. Mrhačové (př.: *brečet jako kráva*). Na tomto základě jsme v korpusu *SYN2015_fr* objevili pouze 2 ustálená přirovnání.

V korpusu *SYN2015* jsme našli 208 výskytů, všechna přirovnání byla v textech užitá pouze jednou.

U domácího zvířete **kůň** jsme po zadaném dotazu v korpusu *SYN2015_fr* našli 10 ustálených přirovnání s celkovým počtem 61 výskytů, jimž vévodilo přirovnání *dřít jako kůň*. Korpus *SYN2015* poskytl 480 příkladů, v nichž bylo použito spojení slov *jako/jak* a *kůň*. Přirovnání *vzepnout/vzpínat se jako kůň*; *bít/seřezat někoho jako koně* a *makat jako kůň* opakovala se na rozdíl od těch zbylých objevovala vícekrát.

Zooapelativum **kočka** bylo použito v 7 různých ustálených přirovnání, která se v korpusu *SYN2015_fr* vyskytla v 31 případech. Nejfrekventovanější frazeologickou jednotkou se stalo přirovnání *hrát/pohrá(va)t si jako kočka s myší*. Data z korpusu *SYN2015* přinesla 531 nálezů, čímž se kočka stala (po zooapelativu pes) druhým nejfrekventovanějším domácím zvířetem z tohoto korpusu. Přirovnání *protahovat se jako kočka* výrazně vévodilo celému výčtu přirovnání. Mimo jiné jsme zde odhalili přirovnání, která jsme později našli ve slovnících F. Čermáka a E. Mrhačové, jež ale korpus *SYN2015_fr* ve výsledcích nenabídl (př.: *(být)falešný jako kočka*).

Na šestém místě se umístilo bázové slovo **býk**, jež nám bylo korpusem *SYN2015_fr* poskytnuto ve 4 ustálených přirovnání s celkovým množstvím 29 výskytů. Vedle srovnání s touto spisovnou variantou jsme v korpusu našli také několik ustálených přirovnání s nespisovným výrazem *bejk*, přičemž z toho dvě byla významově totožná s přirovnáními obsahující standardní variantu: *být jako býk/bejk*; *být silný jako býk/mít sílu jako bejk*. Dohromady byla tato lexikální jednotka použita ve 4 přirovnání s 11 výskyty, užívanějším prostředkem tedy zůstala spisovná varianta. Spojení slov *býk* a *jako/jak* jsme v korpusu *SYN2015* našli ve 105 případech, z nichž bylo přirovnání *s hlavou skloněnou jako býk* užíváno nejhojněji.

U zooapelativ **ovce, koza a kachna**, hovoříme-li o jejich frekvenci v korpusu *SYN2015_fr*, jsme se dobrali velmi podobných výsledků. Všechny tři výrazy byly součástí 5 ustálených přirovnání, přičemž bázové slovo *ovce* mělo 14 výskytů s nejčastějším přirovnáním *být jako ovce*, zooapelativum *koza* 12 s dominujícím *hnát/honit jako nadmutou kozu* a zooapelativum *kachna* celkem 11 výskytů, kterým vévodilo přirovnání *chodit jako kachna*. Větší rozdíly nám byly poskytnuty až v případě nálezů z korpusu *SYN2015*, které však také vykazovaly sestupnou tendenci, neboť jsme spojení slov *ovce* a *jako/jak* našli ve 154 případech, komponent *koza* ve 112 a zooapelativum *ovce* v 69 příkladech. Z hlediska četnosti výskytů na základě dotazu v korpusu *SYN2015* tak patří *kachna* k nejméně používaným zooapelativům.

Posledním bázovým slovem uzavírající naši desetimístnou stupnici je domácí zooapelativum *slepice*. To se objevilo ve 4 ustálených přirovnání s nejnižším počtem 10 výskytů, z nichž nejužívanějším přirovnáním bylo *jako zmoklá slepice*. Do jisté míry překvapující byl poté výsledný počet nálezů v korpusu *SYN2015*, který činí 116 jednotek.

Jak jsme již zmínili výše, jazykový materiál získaný z korpusu *SYN2015* byl značně obsáhlý, a to z následujících důvodů: Forma dotazu, pomocí níž jsme se dobírali požadovaných kolokací, způsobila, že se určitá bázová slova mohla objevovat před komparátory *jako/jak*, a tím pádem se nejednalo o přirovnání. Dále se ve výsledných vzorcích vyskytly i příklady, ve kterých bylo užito zooapelativum ve spojení s výrazy *jako/jak* v jejich doslovném významu a nenaplnovalo tak definici frazeologické jednotky. Podotýkáme, že u podoby dotazu, která byla zároveň pro naše účely nejrelevantnější, nebyla možná bližší specifikace a korpusová data bylo možné pouze důkladně zanalyzovat. Jednoznačným přínosem pro nás byl ovšem fakt, že jsme získali přístup k neustáleným (ve slovnících neregistrovaným) formám přirovnání a zároveň k frazeologickým aktualizacím. Aktualizované podoby jsme se rozhodli chápat jako ty formy, v nichž odpovídá sémantika a pragmatika nějakému jinému ustálenému přirovnání, jen je jinak formálně naplněna. K bližšímu zkoumání jsme vybrali několik příkladů, na kterých jsme ukázali originalitu a rozmanitost těchto neobvyklých způsobů ztvárnění a provedli komparaci s ustálenými přirovnáními, jež odpovídají stejnému či podobnému myšlenkovému obsahu (konkrétní příklady viz kapitola Vybrané ukázky možných aktualizací). Hlavním zdrojem aktualizovaných forem byl beletristický typ textu, ze kterého pocházely veškeré námi zvolené příklady aktualizací. Na základě bližšího zkoumání textových typů jsme došli k závěrům, že se beletrie stala všeobecně nejfrekventovanějším druhem textu (228 přirovnání z celkového počtu 281), právě v této oblasti jsme našli nejvíce ustálených i neustálených přirovnání. Na druhém místě (s 30 přirovnáními) se umístily texty spadající do publicistického stylu a nejméně přirovnání (konkrétně 23) se objevovalo ve sféře odborné literatury, která se jako zdroj vyskytovala zejména v jazykovém materiálu získaného z korpusu *SYN2015_fr* a většinu tak tvořila ustálená přirovnání.

Všechny stanovené cíle byly naplněny, výstupy a vyvozené závěry kvalifikační práce by mohly posloužit k pokračujícímu bádání, jehož předmětem by byli zástupci živočišné říše jiné oblasti představující další motivační zdroj frazeologických jednotek. Za zajímavý námět sledáváme také celou oblast aktualizací, kterou by bylo jistě přínosné postavit do středu celého výzkumu.

Seznam použité literatury a zdrojů

Monografie

ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1371-0.

DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij a PIIRAINEN, Elisabeth. *Symbole in Sprache und Kultur. Studien zur Phraseologie aus kultursemiotischer Perspektive*. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 1996. ISBN 3-8196-0487-1.

FILIPEC, Josef a ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.

GREPL, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4.

HENSCHL, Helgunde. *Die Phraseologie der tschechischen Sprache*. Frankfurt am Mai: Verlag Peter Lang GmbH, 1993. ISBN 3-631-45368-X.

MLACEK, Jozef. *Tvary a tváre frazém vo slovenčině*. Bratislava: STIMUL, 2001. ISBN 80-88982-40-5.

RACLAVSKÁ, Jana a kol. *Pes v jazyce a myšlení: sonda do slovanské frazeologie a idiomatiky*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. ISBN 978-80-7464-785-7.

Sborníky

HRADILOVÁ, Darina. Lidské versus animální: zoologická pojmenování v současných žurnalistických textech. In: *Svět v obrazech a ve frazeologii*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7290-964-3.

JANOVEC, Ladislav. (2005): Nevětné frazémy v nové slovní zásobě. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. ISBN 80-86496-21-X.

Slovníky

ČERMÁK, František a HOLUB, Jan. *Slovník české frazeologie a idiomatiky V. Onomonaziologický slovník*. Praha: LEDA, 2016. ISBN 978-80-7335-440-4.

ČERMÁK, František a HRONEK, Jiří. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. I. Přirovnání*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1983. ISBN 978-80-7335-216-5.

KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106484-X.

MRHAČOVÁ, Eva a PONCZOVÁ, Renáta. *Zvířata v české a polské frazeologii a idiomatice*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 2003. ISBN 80-86101-75-4.

VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984.

Odborné časopisy

ČECHOVÁ, Marie. Dynamika frazeologie. In: *Naše řeč*, 69 (4), 1986, s. 184.

HAVLOVÁ, Františka. Nechat někoho na holičkách. In: *Naše řeč*, 40 (3–4), 1957, s. 116.

Internetové zdroje

CVRČEK, Václav. Automatická anotace frazémů a ustálených kolokací. In: *Wiki Českého národního korpusu* [online]. 2018 [cit 2019–04–02]. Dostupné z: [http://wiki.korpus.cz/doku.php/seznamy:frazemy?s\[\]=franta](http://wiki.korpus.cz/doku.php/seznamy:frazemy?s[]=franta)

CVRČEK, Václav. Vítejte na wiki Českého národního korpusu. In: *Wiki Českého národního korpusu* [online]. 2018 [cit 2019–04–02]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php/:start>

Europhras. Europäische Gesellschaft für Phraseologie [online]. [cit 2017–09–09]

Dostupné z:

http://www.europhras.org/index.php?option=com_content&view=article&id=66&Itemid=68&lang=de

ČERMÁK, F. Paremiologie. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online].

2012–2017 [cit.2017–09–05] Dostupné z:

<https://www.czechency.org/slovník/PAREMIOLOGIE>

HLADKÁ, Zdeňka. Desémantizace. In: *Encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017

[cit 2019–06–04]. Dostupné z:

<https://www.czechency.org/slovník/DES%C3%89MANTIZACE>

KOCEK, Jan. 6. lekce: Kolokace a frazémy. In: *Wiki Českého národního korpusu*

[online]. 2018 [cit 2019–04–02]. Dostupné z:

[https://wiki.korpus.cz/doku.php/kurz:hledani_kolokaci?s\[\]=lemma](https://wiki.korpus.cz/doku.php/kurz:hledani_kolokaci?s[]=lemma)

KRČMOVÁ, Marie. Aktualizace. In: *Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online]. 2017

[cit 2019–06–04]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/AKTUALIZACE>

KŘEN, Michal. Dotazovací jazyk. In: *Wiki Českého národního korpusu* [online]. 2016

[cit 2019–04–02]. Dostupné z:

http://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:dotazovaci_jazyk?redirect=1

KŘEN, Michal. Korpus. In: *Wiki Českého národního korpusu* [online]. 2017 [cit 2019–

04–02]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:korpus>

ŠKRABAL, Michal. Manuál rozhraní KonText. In: *Wiki Českého národního korpusu* [online]. 2018 [cit 2019–04–02]. Dostupné z:

<http://wiki.korpus.cz/doku.php/manualy:kontext:index?redirect=1>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Ukázka vyhledávání zooapelativ v korpusu *SYN2015_fr* (zdroj: ČNK)

Příloha č. 2 – Ukázka užití nástroje frekvenční distribuce v korpusu *SYN2015_fr* (zdroj: ČNK)

Příloha č. 3 – Ukázka vyhledávání zooapelativ v korpusu *SYN2015* (zdroj: ČNK)

Příloha č. 4 – Tabulka zooapelativ podle frekvence výskytu v korpusu *SYN2015_fr*

Příloha č. 5 – Tabulka zooapelativ podle frekvence ustálených přirovnání z korpusu *SYN2015_fr*

Příloha č. 6 – Tabulka zooapelativ podle frekvence výskytu v korpusu *SYN2015*

mě takhle domluvili , abych k němu přitáhl jako zpráskanej	pes /jako_zpráskaný_pes/PH	? Je vám do mě hovno , tak to je
něj slyšela , když se plížil ze dveří jako zpráskaný	pes /jako_zpráskaný_pes/PH	, bylo vzdorovité mumlání , že doufá , že mu
a chlápek padá k zemi . Mlátí sebou jako vzteklý	pes /jako_vztekly_pes/PH	a já s Yovanotim do něj kopeme a řveme na
jakém ho ještě neviděl . Jeho klient vypadal jako zpráskaný	pes /jako_zpráskaný_pes/PH	truchlící nad hrobem milovaného pána . Obhájce se zajímal ,
na druhé smrt . Zvolil svobodu . Zabíli ho jako	psa /zabít_jako_psa/PH	. PODZIM MRTVÝCH VOJÁKŮ Listy padají a také my jsme
jeli Sešívat ho tam bude doktor dnes Chudák zkusí jako	pes /zkusit_jako_pes/PH	Ted' ubožák leží Nedaleko dveří Má na sobě deku A
Vypadni ! Vypadni už ! (Heinz odejde jako zpráskaný	pes /jako_zpráskaný_pes/PH	.) Já to nechápu ! Vetře se sem ,
Hostovali jste tu měsíc , běhal jsem za ní jako	pes /běhat_jako_pes/PH	. Víte , jak jsem vám záviděl , když jste
Vždyť jsme pro ni jako jeden . Ztříská mě jako	psa /ztřískat_jako_psa/PH	. KRYSARĚ 2 : Porad' si . (FAUSTOVI)
, pardon , o Geraldovi , jak tě ztřískal jako	psa /ztřískat_jako_psa/PH	, když jsi neudělal zkoušku . (Pauza , než

Příloha č. 1 – Ukázka vyhledávání zooapelativ v korpusu *SYN2015_fr* (zdroj: ČNK)

	Filter	col_lemma [collocation lemma]	Freq ▼	
1	p / n	jako_zpráskaný_pes	15	
2	p / n	jako_vzteklý_pes	12	
3	p / n	jako_honící_pes	6	
4	p / n	odprásknout_jako_psa	5	
5	p / n	být_utahaný_jako_pes	5	
6	p / n	jako_zbitý_pes	4	
7	p / n	zabít_jako_psa	4	
8	p / n	zacházet_jako_se_psem	4	
9	p / n	jako_prašivý_pes	4	
10	p / n	otřást_se_jako_pes	3	

Příloha č. 2 – Ukázka užití nástroje frekvenční distribuce v korpusu *SYN2015_fr* (zdroj: ČNK)

Zářivá světla velkoměsta	na tom znovu . Tillinghastka je na procedurální otázky jako	pes	. S vyhlídkou na práci , která tě čeká ,
Příhody z bezprostředního neskutečna; Zjizvená srd...	podpíral si hlavu dlaní a zíral na něj jako nažraný	pes	na ohryzanou kost . Se zakyslou , profesionální zovíalností vyslechl
Příhody z bezprostředního neskutečna; Zjizvená srd...	, kdy musím třet doma a cítím se jako zbitý	pes	. . . " Oba se na chvíli odmlčeli a
Hranice pomsty	" řekl jsem . " Vypráskat vás odtud jako prašivé	psy	. " Zdržuje mě přit se s vámi ,
Nepokojná léta	Malém Beltu a vřítily se mezi švédské lodičky jako divoci	psi	do stáda ovcí . Některé švédské lodě šly ke dnu
Pátý elefant	" Ano . " Takže to není jako u	psů	, kde by jich po její stopě šlo dvacet třicet
Pátý elefant	na svém polštáiku , vypadal spíš jako krysa než jako	pes	. Co je to doopravdy , Elánus nevěděl , protože
Spinoza z Trhové ulice	krást koně . Už nebyl kulatý , ale vychrtlý jako	pes	. Šplhal po střeších , vylamoval zámky , vyrážel dveře
Denní dům, noční dům	lidí . Dole , po sytých zelených louce , běžel	pes	, jako by v uctivé vzdálenosti dělal lidem společnost během
Satanské tango	leskem a klamem sami , protože to se rozvzteklej jak	psi	a rozbijou všechno . Jen ať mají dobře vyhřátou místnost

Příloha č. 3 – Ukázka vyhledávání zooapelativ v korpusu SYN2015 (zdroj: ČNK)

Pořadí podle počtu výskytů v korpusu SYN2015_fr	Bázové slovo	Celkový počet výskytů v korpusu SYN2015_fr
1.	prase	113
2.	pes	109
3.	kráva	74
4.	kůň	61
5.	kočka	31
6.	býk	29
7.	ovce	14
8.	koza	12
9.	kachna	11
10.	slepice	10

Příloha č. 4 – Tabulka zooapelativ podle frekvence výskytu v korpusu *SYN2015_fr*

Pořadí podle počtu ustálených přirovnání	Bázové slovo	Počet ustálených přirovnání nalezených v korpusu SYN2015_fr
1.	pes	33
2.	prase	20
3.	kůň	10
4.	kočka	7
5.	kachna	5
6.	koza	5
7.	ovce	5
8.	býk	4
9.	slepice	4
10.	kráva	2

Příloha č. 5 – Tabulka zooapelativ podle frekvence ustálených přirovnání z korpusu *SYN2015_fr*

Pořadí podle počtu výskytů v korpusu SYN2015	Bázové slovo	Celkový počet výskytů v korpusu SYN2015
1.	pes	1166
2.	kočka	531
3.	kůň	480
4.	prase	286
5.	kráva	208
6.	ovce	154
7.	slepice	116
8.	koza	112
9.	býk	105
10.	kachna	69

Příloha č. 6 – Tabulka zooapelativ podle frekvence výskytu v korpusu *SYN2015*